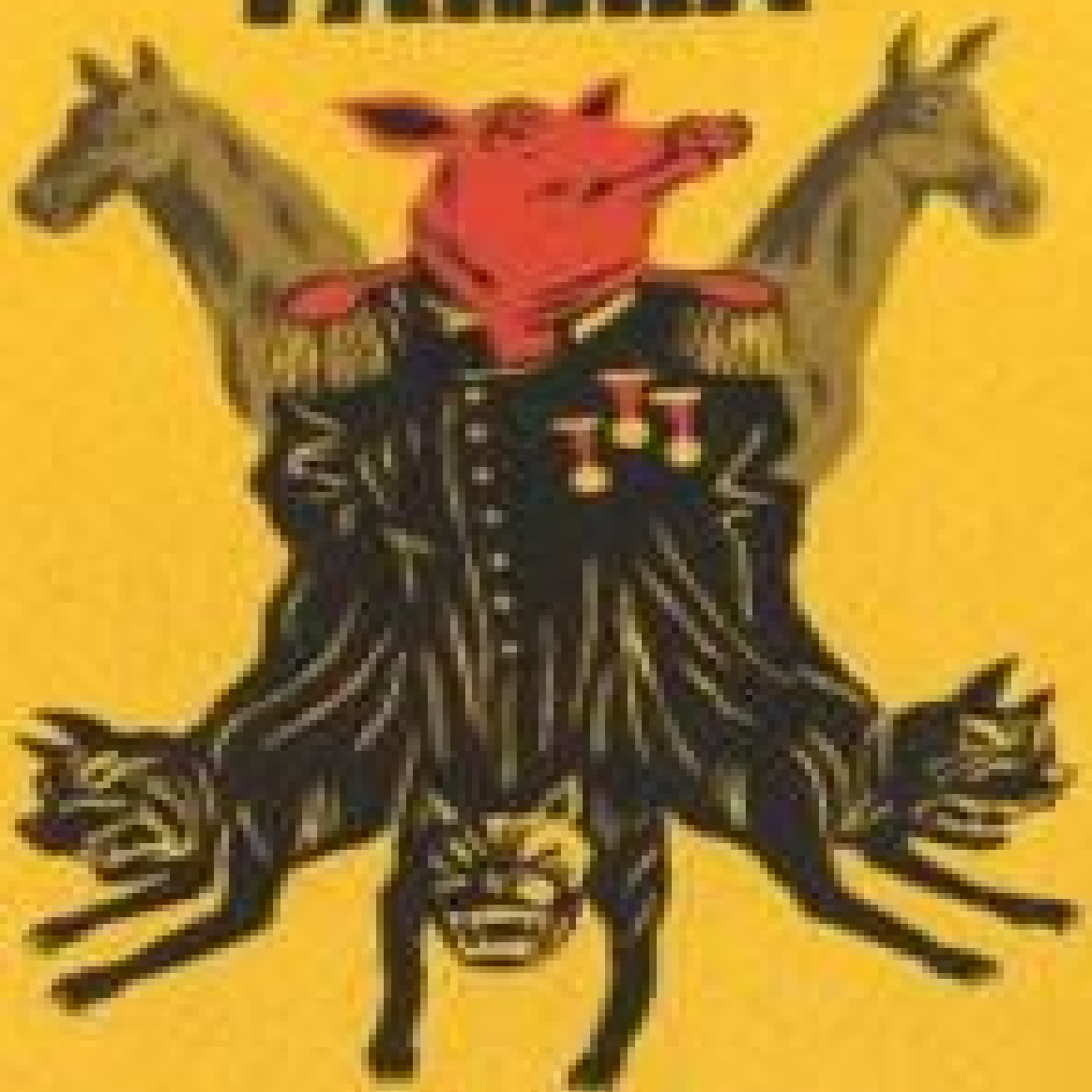

ŽIVOTINJSKA FARMA

GEORGE ORWELL

Џорџ Орвел

*****

ЖИВОТИЊСКА ФАРМА

Прво поглавље

Господин Џонс, поседник Властелинске фарме, закључао је преко ноћи кокошињце, али је био сувише пијан да би се сетио да затвори и горња вратанца. Док му је светло фењера плесало са једне стране на другу, прошао је тетурајући двориштем, збацио чизме пред стражњим вратима куће, наточио чашу пива из бачве у остави, испио је и легао у кревет, у којем је госпођа Џонс већ хркала.

Чим је у спаваћој соби нестало светла, у свим домаћинским зградама фарме настаде врева и комешање. Током дана прочуло се, наиме, да је стари Мајор, полубео нераст, добитник многих награда, прошле ноћи уснио чудан сан и да га жели испричати другим животињама. Договорили су се да ће се састати у великој суши чим господин Џонс заспи. Стари Мајор (тако су га одувек звали, мада је био излаган под именом Вилингдонски лепотан) имао је на фарми такав углед да су сви били спремни да изгубе један сат сна како би чули што им је имао да каже.

У дну велике суше, на некој врсти уздигнутог подијума, Мајор се већ био удобно сместио на свом сламнатом лежају испод фењера који је висио о греди. Било му је дванаест година и у последње време се прилично угојио, али је упркос чињеници што му очњаци никада нису били подсечени, још увек имао изглед величанствене свиње, мудрог и доброћудног изгледа. Ускоро су почеле пристизати друге животиње и заузимати места по врстама. Прво су стигла три пса, Блубел, Џеси и Пинчер, затим свиње, које полегоше на сламу непосредно испред подијума. Кокошке су се сместиле дуж прозора, голубови су одлепшали на греде, а овце и краве полегале су иза свиња и почеле преживати. Пар теретних коња, Боксер и Кловер, дошао је заједно, ходајући полако и спуштајући врло пажљиво своја голема космата копита да не би повредили коју малу животињу што се можда скучила у слами. Кловер је била крупна кобила мајчинског изгледа која се приближавала средњем добу, и која након четвртог ждребета никада више није потпуно повратила

пређашњу виткост. Боксер је пак био огроман коњ, висок преко сто осамдесет центиметара и снажан као два просечна коња. Бела пруга изнад њушке давала му је понешто приглуп изглед; и заиста, његова интелигенција није била прворазредна, али су га сви поштовали због чврстог карактера и силне радне снаге. После коња дођоше Мјуријел, бела коза, и Бенџамин, магарац. Бенџамин је био најстарија животиња на фарми и имао је најгору нарав. Говорио је ретко, а када би нешто и рекао, то би обично била каква цинична примедба — на пример, знао би рећи да му је Бог дао реп за терање мува, али да би он радије живео и без репа и без мува. Од животиња на фарми једино се он никада није смејао. Кад би га упитали зашто, одговорио би да се нема чему смејати. Упркос свему, не признајући то отворено, био је привржен Боксеру; њих двојица обично би заједно провели недељу на малом пашњаку иза воћњака, пасући један поред другог без речи.

Коњи су управо легли, кад гомила пачића, који су изгубили мајку, похрли у сушу немоћно пијучући и лутајући с једне стране на другу, тражећи место на којем их нико неће згњечити. Својом великом предњом ногом Кловер направи неку врсту заклона у којем се пачићи угнездише и сместа заспаше. У последњем тренутку, усиљено се нећкајући и жваћући коцку шећера, појави се Моли, луцкаста и лепушкаста бела кобила, која је вукла двоколицу господина Џонса. Заузе место спреда и поче махати белом гривом, надајући се да ће свратити пажњу на уплетене црвене траке. Последња стиже мачка која, као и обично, потражи најтоплије место и коначно се стисну између Боксера и Кловер; тамо је задовољно прела за све време Мајоровог говора, не слушајући ни једну реч.

Сада су се окупиле све животиње осим Мојсија, припитомљеног гаврана, који је спавао на својој греди иза задњих врата. Кад је видео да су се сви удобно сместили и пажљиво ишчекују његов говор, Мајор прочисти грло и поче:

“Другови, већ сте чули за мој необични сан од прошле ноћи. Али о томе ћу касније. Најпре вам морам рећи нешто друго. Не мислим, другови, да ћу са вама провести још много времена и осећам својом дужношћу да вам пре него што умрем пренесем

искуства која сам стекао. Живот ми је био дуг, и док сам усамљен лежао у свом делу свињца, имао сам много времена за размишљање, па мислим да могу рећи како разумем природу живота на овој земљи једнако добро као и свака друга животиња. О томе вам желим говорити.

Другови, какав је сада наш живот? Погледајмо: наш живот је бедан, тегобан и кратак. Када дођемо на овај свет, дају нам управо толико хране да једва преживимо. Они који то могу поднети, присиљени су радити до последњег атома снаге. Када престанемо бити корисни, истог тренутка нас кољу са одвратном окрутношћу. Ниједна животиња у Енглеској након што напуни годину дана не зна шта значи срећа или доколица. Ниједна животиња у Енглеској није слободна. Живот животиње је беда и ропство; то је жива истина.

Али, је ли наша судбина напосто део општег природног поретка? Или је то стога што ова наша сиромашна домовина не може онима који у њој пребивају пружити пристојан живот? Не, другови, хиљаду пута не! Клима је добра, а плодно тло Енглеске може пружити изобилје хране и много већем броју животиња. Само би наша фарма могла хранити туце коња, двадесет крава, на стотине оваца — и сви би могли живети тако угодно и достојанствено да то прелази границе наше маште. Зашто онда и даље живимо у овим бедним условима? Зато што нам готово сав производ нашег рада украду људска бића. То је суштина свих наших проблема. Сабрана је у једној речи — Човек! Човек је једини стварни непријатељ којег имамо. Уклоните човека, и основни узрок глади и претераног рада биће укинут заувек.

Човек је једино створење које троши а не производи. Он не даје млеко, не носи јаја, преслаб је да вуче плуг, преспор да ухвати зеца. Па ипак је господар свих животиња. Запошљава их и даје им минимум који ће их спречити да скапају од глади, а остатак задржава за себе. Ми обрађујемо земљу, наш гној је чини плоднијом, али међу нама нема ниједног који поседује више од своје голе коже. Ви, краве, које видим испред себе, колико сте хиљада литара млијека дале прошле године? Што се догодило са тим млеком којим сте требале отхранити једру телад? Свака кап отишла је низ грла наших непријатеља. А ви, кокоши, колико

сте јаја снеле прошле године и колико се из њих излегло пилића? Остатак је отишао на пијацу да би Џонс и његови људи зарадили новац. А ти, Кловер, где су ти четири ждребета која си ождребила и која су ти у старости требала бити помоћ и радост? Ниједно није дочекало ни годину дана и већ је продато — више их никада нећеш видети. Јеси ли у замену за твоје четверо сирочади и сав твој рад у пољу добила ишта осим бедног оброка и стаје?

Али ни тако бедним животима, какви су наши, није допуштено да трају свој природни век. Не приговарам због себе, јер ја сам један од сретника. Мени је дванаест година и имао сам преко четири стотине потомака. Такав је природни живот свиње. Али на крају ниједна животиња не избегне окрутном ножу. Ви, млада прасад за товљење што седите испред мене, у року од једне године сваки од вас ће завршити сквичећи на стратишту. Тај ужас чека све нас: и краве, и свиње, и кокоши, и овце — свакога. Ни коње ни псе не чека боља судбина. Оног дана када твоји снажни мишићи изгубе снагу, тебе ће, Боксера, господин Џонс послати касапину, који ће те заклати и од тебе скувати храну за лисичаре. Што се тиче паса, када остаре и изгубе зубе, Џонс им завеже око врата циглу и утопи их у најближој бари.

Није ли онда, другови, кристално јасно да све недаће овог живота проистичу из тираније људских бића? Једино ако се ослободимо човека, производ нашег рада припашће нама. Готово преко ноћи можемо постати богати и слободни. Шта треба да се ради? Ноћу и дању, душом и телом, радимо на томе да збацимо људску расу! Другови, моја порука вам је: Побуна! Ја, додуше, не знам када ће доћи до побуне, то може бити за недељу дана или за сто година, али знам, поуздано, као што видим ову сламу под својим ногама, да ће правда пре или касније славити победу. Размислите, другови, о свом животу и о овоме што сам вам рекао. И, а то је најважније, пренесите моју поруку онима који долазе после вас, како би се будуће генерације бориле до коначне победе.

Не заборавите, другови, да морате остати одважни до краја. Ништа вас не сме скренути с правог пута. Немојте слушати када вам буду говорили да Човек и животиње имају заједничке

интересе, да напредак једног представља и напредак других. Све је то лаж. — Човек гледа једино своје интересе. Зато нека међу нама животињама влада савршено јединство и савршено другарство у борби. Сви људи су непријатељи. Све животиње су другови.”

У том часу настаде страховита бука. Док је Мајор још говорио, четири велика пацова испузаше из својих рупа и слушаху га седећи на стражњим ногама. Изненада приметише их пси и само захваљујући томе што су хитро јурнули у рупе, пацови спасише своје животе. Мајор подиже ногу тражећи тишину.

“Другови”, рече, “овај случај се мора решити. Јесу ли нам неприпитомљене животиње, као што су пацови и зечеви, пријатељи или непријатељи? Стављам то питање на гласање: Јесу ли пацови наши другови?”

Гласало се одмах и надмоћном већином би одлучено да су пацови другови. Само четверо се није сложило, три пса и мачка, за коју се касније открило да је гласала за обе стране. Мајор настави:

“Још нешто вам желим рећи, у ствари само поновити: упамтите заувек да је непријатељство према Човеку и свему његовом наша дужност. Ко год има четири ноге, или крила, тај је пријатељ. И запамтите такође, да у борби против Човека не смемо спасти на то да му сличимо. Чак и кад га победите, немојте усвојити његове пороке. Ниједна животиња никада не сме живети у кући, спавати у кревету, носити одећу, пити алкохол, пушити, поседовати новац или постати трговац. Све Човекове навике су грех. И што је најважније, ниједна животиња не сме тлачити другу животињу. Слаби или јаки, паметни или припрости, сви смо ми браћа. Ниједна животиња никада не сме убити другу животињу. Све животиње су једнаке.

А сада, другови, да вам испричам свој сан од прошле ноћи. Тај сан вам не могу описати. Сањао сам како ће изгледати Земља када нестане Човек. Сан ме подсетио на нешто што сам давно заборавио. Пре много година, док сам још био мало свињче, моја мајка и друге крмаче често су певале стару песму којој су знале само мелодију и прве три речи. У детињству сам знао ту мелодију, али сам је већ давно заборавио. Међутим, прошле

ноћи поново ми се јавила ли сну. Штавише, наврле су ми у сећање речи те песме — речи за које сам сигуран да су генерацијама биле заборављене, а које су животиње певале од давнина. Сада ћу вам, другови, отпевати ту пјесму. Стар сам и глас ми је промукао, али, када вас научим мелодију, ви ћете је певати боље. Зове се 'Животиње Енглеске'."

Стари Мајор прочисти грло и запева. Као што је сам рекао, глас му је био промукао, али је певао прилично добро, а и мелодија је била живахна. Речи су гласиле овако:

*Животиње Енглеске и Ирске,
Животиње свих меридијана,
Чујте моју радосну поруку
О златном добу што је пред нама.*

*Пре ил' касније доћи ће дан,
Тиранин Човек свргнут ће бити,
И плодним ће пољима Енглеске
Само четвероношци газити.*

*Нестаће карика с наших њушки,
Јарам неће жуљат' наше шије,
Мамуза ће заувек зарђат'
А бич — као да га било није!*

*То обиље ум појмит' не може:
Сено, пшеница, јечам и зоб,
Детелина, грах и плодови репе,
Све биће наше кад дође та доб.*

*Јарко ће сати поља Енглеске,
Чистије ће бити њене воде,
Свежије дуваће поветарци
Тек када дођемо до слободе.*

*Том дану морамо стремити сви,
Ал' пре нег' дође, макар умрли,*

*Краве, коњи, гуске и ћурани
У борбу! Свак' слободи да хрли!*

*Животиње Енглеске и Ирске,
Животиње свих меридијана,
Почујте и ширите поруку
О златном добу што је пред нама!*

Песма је одушевила животиње и пре него што је Мајор завршио, оне му се придружише. Мелодију и понеку реч упамтиле су чак и најглупље, а паметније, попут свиња и паса, научиле су за неколико минута читаву песму напамет. А онда након неколико покушаја, читавом фармом се одлучно и јединствено заори "Животиње Енглеске". Краве су мукале, пси завијали, овце блејале, коњи рзали, патке квакале. Толико су биле одушевљене песмом да су је отпевале пет пута заредом, а можда би тако и наставиле целу ноћ да их Џонс није прекинуо.

Бука је, наиме, пробудила господина Џонса, који скочи из кревета уверен да се у дворишту налази лисица. Зграби пушку, која је увек стајала у углу спаваће собе, и припуца у мрак. Меци се забише у зид суше и састанак се нагло прекину. Животиње су се разбежале на своја места за спавање. Птице су одскаутале у своја легла, благо полегало у сламу, и у трену је читава фарма запала у сан.

Друго поглавље

Три ноћи касније стари Мајор је мирно у сну преминуо. Тело му је сахрањено у дну воћњака.

Било је то почетком марта. Током следећа три месеца разгранала се тајна активност. Мајоров говор толико је утицао на интелигентније животиње на фарми да су стекле потпуно нов поглед на живот. Нису додуше знале када ће доћи до Побуне коју је прорекао Мајор; нису баш имале разлога веровати да ће се то догодити за њиховог живота, али су јасно спознале да је њихова дужност припремити Побуну. Подука и организирање запали су, наравно, свиње, које су општо биле признате као најпаметније међу животињама. Најистакнутији међу свињама била су два млада нераста која је господин Џонс узгајао за продају. Наполеон је био велики беркширски нераст прилично дивљег изгледа, једини од своје врсте на фарми; није много говорио, али је био угледан јер је о свему имао сопствени став. Сноубол је био живахнији од Наполеона, бољи говорник и маштовитији, али се сматрало да нема његову промућурност. Сви остали крмци на фарми били су одређени за товљење. Најпознатији међу њима био је мали дебели крмак по имену Сквилер, округлих образа, сјајних очију и крештава гласа. Био је бриљантан говорник, а када је расправљао о некој озбиљној теми, скакутао је час на једну час на другу страну и махао репом који је деловао некако врло уверљиво. О њему се говорило да црно може претворити у бело.

Њих тројица у танчине су разрадили учење старог Мајора у заокружен систем мишљења који су назвали анимализам. Неколико пута недељно, када би господин Џонс заспао, одржавали су у суши тајне састанке и осталима тумачили принципе анимализма. На почетку су наишли на глупост и апатију. Неке животиње су говориле да је верност господину Џонсу обавеза, називале га “Господаром”, или тврдиле: “Господин Џонс нас храни. Кад не би било њега, помрле бисмо од глади.” Друге су постављале питања као: “Зашто бринути шта ће се догодити после наше смрти?” или “Ако ће ионако доћи до

Побуне, каква је разлика у томе радимо ли ми за њу или не?”, па су свиње имале великих тешкоћа како би их увериле да се то противи духу анимализма. Најглупље питање поставила је Моли, бела кобила. Прво њено питање Сноуболу гласило је: “Да ли ће и након Побуне бити шећера?”

“Неће”, строго је одговорио Сноубол. “На овој фарми не можемо производити шећер. Имаћеш зоби и сена колико желиш.”

“Хоћете ли ми допустити да носим траке у гриви?” упитала је Моли.

“Другарице”, одговорио је Сноубол, “те траке којима си толико привржена обележје су ропства. Не схваташ ли да је слобода вреднија од тих трака?”

Моли се сложила, али није била уверена.

Свиње су имале да издрже још тежу борбу да би се супротставиле лажима које је ширио Мојсије, припитомљени гавран. Мојсије, који је био лични миљеник господина Џонса, био је шпијун и доушник, али и вешт говорник. Тврдио је да зна за тајанствену земљу звану Слатка Гора, у коју након смрти одлазе све животиње. Она се налази негде горе, на небу, мало изнад облака, рекао је Мојсије. У Слаткој Гори сваки је дан у седмици недеља, свежа детелина зелени се читаву годину, а по живицама расту коцке шећера и ланена комина. Животиње су мрзеле Мојсија јер је причао бајке, а није радио ништа, али неке су поверовале у Слатку Гору, и свиње су се морале помучити да их увере како такво место не постоји.

Највернији ученици били су двоје теретних коња, Боксер и Кловер. Они су имали великих проблема када су требали смислити нешто самостално, али када су једном прихватили свиње за учитеље, прихваћали су све што су чули па су то поједностављено преносили другим животињама. Били су на свим тајним састанцима и увек би први запевали “Животиње Енглеске”, песму којом су састанци обавезно завршавали.

Како се показало до Побуне је дошло много раније и изведена је много лакше него што је то ико очекивао. Иако строг господар господин Џонс је претходних година био способан фармер, али у последње време за њега су наступили лоши дани. Погодио га је

губитак новца у некој парници и након тога одао се пићу. По читаве дане дангубио би у својој столици за љуљање у кухињи, читајући новине, пијући и повремено бранећи Мојсија корицама хлеба намоченим у пиво. Надничари су постали лењи и непоштени, поља пуна корова, на домаћинским зградама требало је поправити кровове, живица је била запуштена, а животиње слабо храњене.

Дошао је јуни требало је покосити траву. На Ивандан, била је то субота, господин Џонс је увече отишао у Вилингдон и тако се натрескао код “Црвеног лава” да се вратио кући тек у недељу поподне. Надничари су рано ујутро помузли краве и отишли у лов на зечеве, не нахранивши животиње. Чим се вратио, господин Џонс је одмах заспао на дивану у салону, са “Светским новостима” преко лица. Тако нито није нахранио животиње до навечер. На крају оне то више нису могле поднети. Једна крава роговима провали врата спремишта и све животиње навале на храну. Тог трена пробуди се господин Џонс. Већ следећег тренутка четири надничара и он нађу се у спремишту с бичевима у рукама, ударајући на све стране. Гладне животиње нису више могле то издржати. Иако ништа није било договорено, животиње су се истовремено бациле на своје мучитеље. Насрнуле су на Џонса и надничаре и почеле их одасвуд ударати. Људи више нису били господари ситуације. Никада раније нису видели да се животиње тако понашају, и та изненадна побуна створења која су били навикнути тући и малтретирати како им се хтело толико их је уплашила да су готово изгубили разум. Убрзо су се престали бранити и дали се у бег. Сва петорица бежали су путем који је водио на главни пут, а животиње су их победоносно прогониле.

Госпођа Џонс, која је кроз прозор видела шта се догађа, на брзину убаци нешто ствари у платнену торбу и побеже с фарме другим путем. Мојсије скочи са своје греде и гласно гракћући залепрша за њом. За то време животиње су гониле Џонса и надничаре до пута и затвориле за њима главна врата са пет засуна. И тако, готово пре него што су схватиле шта се збива, Побуна је била успешно извршена; Џонс је био протеран а Властелинска фарма припала је њима.

Првих неколико минута животиње су једва могле поверовати у своју срећу. Најпре су у чети галопом обишле границе фарме да се увере да се нигде није сакрило које људско биће; онда отрчаше назад до домаћинских зграда да избришу последње трагове мрске Џонсове владавине. Силом су отвориле оставу за ствари која се налазила на дну стаја; ђемове, носне карике, ланце за псе, крваве ножеве које је господин Џонс употребљавао за кастрирање крмака и јањади — све су бациле у бунар. На хрпу смећа коју су запалиле у дворишту бацише узде, уларе, наочњаке и понижавајуће зобнице. Исто учинише и са бичевима. Када су виделе како бичеви нестају у пламену све животиње су скакале од веселја. Сноубол баци у ватру и траке којима су се за сајмених дана украшавале коњске гриве и репови.

“Траке”, рекао је, “треба сматрати одећом, што је ознака људских бића. Све животиње треба да ходају голе.”

Кад је то чуо, Боксер донесе мали платнени шеширић који је носио лети да заштити уши од мува и баци га у ватру.

Врло брзо животиње су уништиле све што их је подсећало на господина Џонса. Након тога их је Наполеон повео до спремишта и свакоме поделио двострук оброк жита, а псима по два двопека. Онда су седам пута, од почетка до краја, отпевале “Животиње Енглеске” те легле и спавале као никада пре тога.

Као и обично, пробудиле су се у зору; присетивши се славног догађаја, заједно су пошле на пашу. Покрај пашњака налазио се брежуљак с којег се могао видети већи део фарме. Животиње су се успеле на врх па су у јасном јутарњем светлу разгледавале околину. Да, то је било њихово — све што су могле видети било је њихово! При помисли на то почеле су у заносу и узбуђењу скакати околу и бацати се увис. Ваљале су се по роси, навалиле пасти слатку летњу траву, копале груде црнице и удисале њен опојан мирис. Прегледале су читаву фарму, пуне немог дивљења разгледале оранице, ливаде, воћњак, језеро, шикару. Осећале су се као да то никада раније нису виделе, чак су и сада једва веровале да је све то заиста њихово.

Вратиле су се до домаћинских зграда и у тишини се зауставиле пред вратима Џонсове куће. И она је сада припадала њима, али

бојале су се у њу ући. Међутим, након краћег оклевања Сноубол и Наполеон гурну врата и животиње уђу једна за другом, ходајући крајње пажљиво, бојећи се да што не оштете. Обиђоше собе на прстима, не усуђујући се проговорити гласније од шапата, гледајући са страхопоштовањем неверојатну раскош, кревете с мадрацима од перја, огледала, диван од коњске длаке, бриселски тепих, литографију краљице Викторије изнад камина у салону. Управо кад су силазиле низ степенице, приметиле су да недостаје Моли. На повратку открију да се задржала у најудобнијој спаваћој соби. С тоалетног сточића господе Џонс узела је комадић плаве траке, пребацила је преко рамена и шашаво се дивила сама себи у огледалу. Остале животиње оштро су је прекориле и изашле. Шунке које су висиле у кухињи изнеле су напоље и спалиле, а Боксер је копитом пробио дно бачве пива која се налазила у остави. Ништа друго у кући нису дирале. На лицу места донесена је одлука да се кућа сачува као музеј. Све су се сложиле да ниједна животиња никада неће смети у њој да живи.

Након доручка Сноубол и Наполеон поново сазваше животиње.

“Другови”, рече Сноубол, “сада је пола седам и пред нама је дугачак дан. Данас почињемо са кошењем траве. Али пре тога нам ваља учинити нешто друго.”

Свиње су сада објавиле да су у протекла три месеца из старе почетнице која је припадала деци господина Џонса и била бачена у смеће, научиле да читају и пишу. Наполеон пошаље по лименке с црном и белом бојом и поведе их до главних врата са пет засуна која су гледала на главни пут. Онда Сноубол (јер је најбоље писао) узме кист и на горњем делу врата премаже натпис ВЛАСТЕЛИНСКА ФАРМА и напише ЖИВОТИЊСКА ФАРМА. То је требало од сада бити име фарме. Затим су отишли до домаћинских зграда, а Сноубол и Наполеон послали су по стубе, које су прислонили на задњи зид велике суше. Објаснише да су у протекла три месеца свиње успеле свести принципе анимализма на Седам заповеди. Тих Седам заповеди сада ће написати на зиду; оне ће створити неповредив закон по којем ће од сада све животиње на Животињској фарми морати

да живе. Са малим потешкоћама (јер свињи није лако на стубама одржати равнотежу) Сноубол се попе и даде на посао, док се Сквилер налазио неколико пречки испод њега држећи лименку с бојом. На зиду премазаном катраном исписаше Заповеди великим белим словима, тако да су се могле прочитати са удаљености од тридесетак метара. Гласиле су овако:

СЕДАМ ЗАПОВЕДИ

1. Ко год иде на две ноге, тај је непријатељ.
2. Ко год иде на четири ноге, или има крила, тај је пријатељ.
3. Ниједна животиња не сме носити одећу.
4. Ниједна животиња не сме спавати у кревету.
5. Ниједна животиња не сме пити алкохол.
6. Ниједна животиња не сме убити било коју другу животињу.
7. Све животиње су једнаке.

То је било исписано врло уредно и, осим што је “пријатељ” било написано “притајел” и једно “с” било наопачке, све је друго било потпуно исправно. Да помогне другима, Сноубол све прочита наглас. Све животиње су климнуле у знак одобравања, а бистрије међу њима одмах су почеле учити Заповеди напамет.

“А сада другови”, рече Сноубол бацајући кист, “на сенокошу! Нека нам буде питање части да спремимо сено брже него што су то могли Џонс и његови надничари.”

Али у том тренутку три краве, на којима се већ дуже времена опажала узнемиреност, почеше гласно мукати. Нису биле помузене двадесет и четири сата и вимена су им се готово распрснула. Након краћег размишљања свиње су послале по ведре и прилично успешно помузле краве, добро се сналазећи и на том задатку. Ускоро је било пет ведара густог пенушаваог млека које је већина животиња посматрала са великим занимањем.

“Шта ће бити с тим млеком?” упитао је неко.

“Џонс је понекад знао помешати нешто млека у наше јело”, рекла је једна од кокошака.

“Није важно млеко, другови!” узвикне Наполеон и стане пред ведре. “О томе ћемо касније. Косидба је много важнија. Водиће вас друг Сноубол. Ја ћу доћи за неколико минута. Напред другови! Сено чека.”

Тако су се животиње упутиле на сенокошу, а када су се увече вратиле, примећено је да је млеко нестало.

Треће поглавље

Колико су се мучили и знојили да спреме сено! Али напори су им били награђени, јер косидба је била успешнија него што су очекивали.

Посао је понекад био тежак; оруђе је било предвиђено за људе, а не за животиње, а велика препрека била је да ниједна животиња није могла употријебити оруђе које је захтевало стајање на задњим ногама. Но свиње су биле толико паметне да су успеле доскочити свакој потешкоћи. Коњи су познавали сваки делић поља и знали су у ствари много боље од Џонса и његових надничара како ваља косити и грабуљати. Свиње нису радиле, већ су управљале и надгледале друге животиње. С обзиром на надмоћ њихова знања било је природно што су преузеле водство. Боксер и Кловер упрегли би се у косилицу или грабуљу (наравно, сада нису били потребни ђемови и узде) и неуморно преваљивали круг за кругом, а иза њих је ишла једна свиња и викала: “Гиста-хај, другови!”, или “Охој, другови, натраг”, већ према потреби. Свака, па и најмања животиња радила је на кошењу и скупљању сена. Чак су и патке и кокоши читав дан трчкарале по сунцу, скупљајући кљуновима танке снопиће сена. Косидбу су завршили два дана раније него што је обично требало Џонсу и његовим надничарима. Штавише, била је то најбогатија косидба за коју се на фарми знало. Ништа није пропало; захваљујући свом оштром виду кокошке и патке сакупиле су све до последње влати. Осим тога ниједна животиња није украла ни залогај.

Читаво лето посао на фарми одвијао се како се само пожелети може. Животиње су биле сретније него што су икада могле замислити. Сваки залогај представљао је силно задовољство, јер сада је то заиста била њихова храна; оне су је саме произвеле, а нису је добиле од зловољног господара. Будући да су безвредна, паразитска људска бића отишла, за све је било више хране. Сада је чак било и више времена за одмор мада су животиње биле недовољно искусне у послу. Суочиле су се, наиме, са многим потешкоћама — на пример, када су пожњеле

жито, морале су га млатити на стари начин и плеву одувавати саме, јер на фарми није било млатилице — али захваљујући памети свиња и снажним Боксеровим мишићима пребродиле су све недаће. Сви су се дивили Боксеру. Био је изврстан радник чак и у Џонсово време, али сада је вукао за три коња. Било је дана када се чинило да читав посао на фарми лежи на његовим моћним плећима. Теглио је и гурао од јутра до мрака, увек присутан тамо где је посао био најтежи. Договорио се са једним петлићем да га ујутро буди пола сата пре осталих, и добровољно би радио пре почетка радног времена где год се за то указала потреба. На сваки проблем, сваку потешкоћу његов одговор је био — “Радићу више!” — што је узео за своје гесло.

Али и остали су радили према својим могућностима. На пример, кокошке и патке, сакупљајући разбацана зрна, сачувале су доста жита. Нико није крао, нико није приговарао због obroка; свађе, преваре и љубомора — уобичајене појаве у прошлим данима живота на фарми готово су ишчезле. — Нико није забушавао — или готово нико. Моли, додуше, ујутро није редовно устајала и убрзо је напуштала посао тврдећи да јој се каменчић заглавио у копито. И понашање мачке било је помало необично. Животиње су ускоро приметиле да је мачку немогуће пронаћи кад год је ваљало прионути на посао. Нестајала би по читаве сате, а онда се појавила у време obroка или навече, када је посао био завршен. Али прела је тако одано и увек имала тако одличне изговоре да је било немогуће поверовати у њене лоше намере. Стари Бенџамин, магарац, након Побуне као да се нимало није променио. Обављао је свој посао једнако споро и тврдоглаво као у Џонсово време — никада није забушавао, али ни добровољно радио неки изванредан посао. О Побуни и њеним резултатима никада се није изјаснио. Када би га упитали је ли сада, када је Џонс отишао, сретнији, он би само одговорио: “Магарци дуго живе. Нико од вас није видео мртваг магарца”, и остали су се морали задовољити тим тајанственим одговором.

Недељом се није радило. Доручак је био сат касније него обично, а после се обавезно одржавала свечаност. Прво се дизала застава. Сноубол је у спремишту пронашао стари зелени столњак госпође Џонс, на којем је белом бојом нацртао копито и

рог. Застава је зелена због тога, објаснио је Сноубол, што представља зелена поља Енглеске, док копито и рог означавају будућност Животињске Републике која ће настати када људска раса коначно буде збачена. Након дизања заставе све животиње би кренуле у велику сушу на општи збор који су називали Седница. Ту су планирале посао за идућу недељу, расправљале и доносиле закључке. Закључке су увек предлагале свиње. Остале животиње су научиле гласати, али се никако нису могле досетити да саме нешто предложи. У расправи су најактивнији били Сноубол и Наполеон. Али примећено је да се никада нису слагали: што год је један од њих предложио, морао је рачунати с тим да ће се други томе супротставити. Чак и кад се прихватило нешто чему нико није могао приговорити — да се мала ливада иза воћњака одвоји за животиње које више не могу радити — настала је бурна расправа о томе у ком добу поједина врста животиња стиче право на ослобођење од радних обавеза. Седница се увек завршавала певањем “Животиње Енглеске”, а после подне је било предвиђено за одмор.

Свиње су спремиште преуредиле у главни штаб. Из књига које су пронашле у кући, овде су свако вече проучавале поткивање, тесарство и друге корисне ствари. Сноубол се такође бавио организовањем животиња у, како је он то назвао, Животињске комитете. Ту је био неуморан. За кокошке је основао Комитет за производњу јаја, за краве Лигу чистих репова, Комитет за преодгајање дивљих другова бавио се припитомљавањем пацова и зечева, за овце је основао Покрет за белу вуну, те још многе друге комитете, а уз то је организовао и курсеве за учење читања и писања. Све у свему, ти пројекти су били промашај. На пример, покушај припитомљавања пропао је на самом почетку. Неукроћене животиње наставиле су да се понашају као и пре, а искористиле би сваку великодушност. Комитету за преодгајање придружила се и мачка, која је неколико дана деловала врло активно. Једног дана видели су је како седи на крову и нешто говори врапцима који су били изван њеног дохвата. Говорила им је да су сада све животиње другови и да се сваки врабац који то жели може спустити на њену шапу; али врапци су остали на својим местима. Међутим, курсеви за читање и писање имали су

великог успеха: До јесени готово свака животиња на фарми се описменила до одређеног степена. Свиње су већ знале одлично да читају и пишу. Пси су доста добро научили да читају, али их није занимало ништа осим Седам заповеди. Коза Мјуријел читала је нешто боље од паса, и понекад је увече осталима читала из остатака новина које су пронашли на сметишту. Бенџамин је читао исто тако добро као било која свиња, али своју вештину никада није показивао. Колико он зна, рекао је, не постоји ништа што би вредело читати. Кловер је научила целу абецеду, али није знала слагати слова у речи. Боксер се није могао макнути даље од слова Д. Својим великим копитом нацртао би у прабини А, Б, Ц, Д, па би забачених ушију и понекад тресући гривом стајао, зурio у слова и покушавао свим снагама да се сети што долази после тога, али никада у томе не би успео. Додуше, неколико је пута научио Е, Ф, Г и Х, али док би то научио, увек би се испоставило да је у међувремену заборавио А, Б, Ц и Д. На крају је одлучио да се задовољи са прва четири слова, која би исписивао једанпут или двапут дневно да освежи памћење. Моли није хтела учити, изузев шест слова која сачињавају њено име. Од гранчица би врло складно сложила своје име, украсила га са једним или два цвета и шетала около дивећи се. Ниједна друга животиња на фарми није се могла мрднути даље од слова А. Такође се установило да глупље животиње: овце, кокошке и патке, нису биле у стању научити напамет Седам заповеди. После дужег размишљања Сноубол је објавио да се Седам заповеди могу у суштини свести на једну једину изреку, која је гласила: “Четири ноге добре, две ноге лоше.” То, рече, садржава битни принцип анимализма. Ко год то пажљиво проучи, биће заштићен од људских утицаја. У почетку су птице приговарале, јер им се чинило да и оне имају две ноге, али Сноубол им је доказао да није тако. “Птичје крило, други”, рекао је, “јесте орган за покретање, а не за руковање стварима. Због тога крило ваља сматрати једнаким нози. Оно по чему се човек разликује јесте рука, инструмент којим чини сва своја зла.”

Птице нису разумеле сложено Сноуболово објашњење, али су га прихватиле, и ускоро су се све припростије животиње дале на

учење нове изреке. “ЧЕТИРИ НОГЕ ДОБРЕ, ДВЕ НОГЕ ЛОШЕ” било је повећим словима исписано на задњем зиду суше изнад Седам заповеди. Кад су је једном научиле, овце су развиле велику љубав према тој изреци и често би, када би полегале у пољу, почеле блејати: “Четири ноге добре, две ноге лоше! Четири ноге добре, две ноге лоше!” и наставиле тако сатима никад се не уморивши.

Наполеон није показивао занимање за Сноуболове комитете. Говорио је да је образовање младих важније од свега што се може учинити за одрасле. Убрзо после косидбе Џеси и Блубел су се окотиле и донеле на свет деветеро крупних псића. Чим су престали сисати, Наполеон их је узео од мајки говорећи да ће он преузети одговорност за њихово васпитање. Ставио их је у поткровље до којег се могло доћи једино помоћу стуба из спремишта, и држао их је тамо у таквој усамљености да је остатак фарме ускоро заборавио да постоје. Тајна нестанка млека ускоро се разјаснила. Сваки дан оно се мешало у храну за свиње. Ране јабуке управо су сазревале и трава у воћњаку била је покривена зрелим отпалим плодовима. Животиње су претпостављале да ће се плодови једнако делити, међутим, једног дана стигло је наређење да се све опало воће скуп и однесе у спремиште свињама. Неке животиње су приговарале, али без резултата. У том питању све свиње су биле сложне, чак и Сноубол и Наполеон. Послале, су Сквилера да осталима пренесе потребна обавештења.

“Другови!”, повикао је Сквилер, “не мислите, надам се, да свиње то чине због себичности и повлаштеног положаја? Многе од нас, у ствари, не воле млеко и јабуке. Ни ја их лично не волим. Једини разлог зашто их узимамо јесте да очувамо наше здравље. Млеко и јабуке (наука је то доказала, другови) садрже састојке преко потребне здрављу свиња. Ми свиње смо мислиоци. Управљање и организација ове Фарме зависе од нас. Дан и ноћ бдимо над вашим добром. Због вас пијемо млеко и једемо јабуке. Знате ли шта ће се догодити уколико свиње не испуне своју дужност? Вратиће се Џонс! Да, вратиће се Џонс! Сигуран сам, другови”, викао је Сквилер готово заклињући, скачући с једне стране на другу и вртећи репом, “сигуран сам да

међу вама нико не жели поново овде да види Џонса?” Ако је постојала једна ствар у коју су све животиње биле потпуно сигурне, то је било да не желе Џонсов повратак. Када им је овај случај био приказан у таквом светлу, више нису имале што рећи. Било је и сувише јасно колико је важно одржавати свиње у добром здрављу. Тако су се, без расправљања, сложиле да ће млеко и отпале јабуке (а и већи део јабука које ће сазрети) сачувати за свиње.

Четврто поглавље

До касно лета новости о догађајима на Животињској фарми прошириле су се округом. Сваког дана су Сноубол и Наполеон слали јата голубова да животињама суседних фарми говоре о историји Побуне и да их науче да певају “Животиње Енглеске”.

За то време је господин Џонс проводио дане седећи у точионици “Црвени лав” у Вилингдону, жалећи се свакоме ко је био спреман да га слуша на страшну неправду коју је претрпео од гомиле ништавних животиња које су га протерале са поседа. Други фармери су углавном саосећали са њим, али му у прво време нису много помогли. У дну срца сваки се од њих потајно питао не би ли могао Џонсову несрећу окренути у сопствену корист. На срећу, власници двеју суседних фарми били су стално у лошим односима. Једна од тих фарми, по имену Фоксвуд, била је велика, запуштена, обрасла шикаром, са запуштеним пашњацима и неуредном живицом. Њен власник, господин Пилкингтон, био је лакомислен човек, фармер који је, зависно од сезоне, већи део времена проводио у лову и риболову. Друга фарма, по имену Пинчфилд, била је мања и боље обрађивана. Њен власник је био господин Фредерик, груб и лукав човек, стално упетљан у парнице и познат по упорности код ценкања. Њих двојица су се толико мрзела да су се тешко споразумевала чак и онда кад се радило о чувању њихових сопствених интереса.

Па ипак били су добрано престрашени Побуном на Животињској фарми и веома заинтересовани да спрече своје животиње да сазнају о њој нешто више. Испрва су јој се, додуше, подруживали и смејали се и самој помисли да би животиње саме управљале Фармом. Говорили су да ће све то бити готово за две недеље. Ширили су гласине да се животиње на “Властелинској фарми” (инсистирали су на томе да је зову “Властелинска фарма”, јер нису трпели назив “Животињска фарма”) стално међусобно гложе и скапавају од глади. Након извесног времена када је постало очигледно да животиње не скапавају од глади, Фредерик и Пилкингтон променили су песму

и почели говорити да на Животињској фарми цвета страшна поквареност. Разгласили су да су се животиње одале ханибализму, да муче једна другу усијаним гвожђем и да су им жене заједничке. Ето до чега долази кад се неко буни против закона Природе, говорили су Фредерик и Пилкингтон.

Тим причама се, међутим, никада није веровало до краја. Говоркања о дивној фарми са које су избачени људи и на којој животиње саме управљају својим пословима почела су попримати најфантастичније облике и те је године талас побуна захватио читав крај. Бикови који су одувек били послушни, постали су одједном дивљи, овце су кидале живицу и уништавале детелину, краве су превртале ведре испод себе, а ловачки коњи нису прескакивали ограде, него су збацивали јахаче. Штавише, мелодија, па чак и речи “Животиње Енглеске”, знале су се свуда. Шириле су се запањујућом брзином. Кад би чули ту песму, људи нису могли суздржати свој бес, али су се претварали да песму држе пуком бесмислицом. Не можемо разумети, говорили су, како се чак и животиње могу спустити на то да певају ту глупост која је вредна једино презира. Сваку животињу коју би ухватили да то пева, избичевали би на лицу места. Ипак, песма се ширила: косови су је звиждали по живицама, голубови гугутали по брестовима; увукла се чак у звекет ковачница и звоњаву црквених звона. А када би је послушкивали, људи су потајно дрхтали, наслућујући у њој пророчанство своје скоре пропасти.

Почетком октобра, када су животиње већ пожњеле жито и спремиле га, а део већ и овршиле, слетело је у двориште Животињске фарме страховито узбуђено јато голубова. Џонс и његови надничари са неколицином људи са Фоксвуда и Пинчфилда успели су проћи кроз главна врата са пет засуна и колским путем приближавали су се Фарми. Осим Џонса, који је имао пушку и ступао на челу групе, сви остали су били наоружани штаповима. Очигледно су желели поново преузети Фарму.

То се очекивало већ одавно и биле су извршене све припреме. за обрмбене операције био је задужен Сноубол, који је проучио стару књигу о ратничким походима Јулија Цезара што ју је

нашао у кући. Брзо је издао наређења и за неколико минута свака животиња је била на свом месту.

Док су се људи приближавали домћинским зградама, Сноубол је започео први напад. Сви голубови, њих тридесет и пет, надлетали су људе и гађали их изметом; док су се људи бактали с њима, навалиле су гуске, које су се скривале иза живице и оштрим кљуновима гризле им листове ногу. Међутим, то је био само благ маневарски окршај који је требао унети мало нереди, и људи су се штаповима лако одупрли. Сноубол тада пусти у напад другу линију. Мјуријел, Бенџамин и све овце, са Сноуболом на челу, насрнули су на људе, боли их и ударали са свих страна, док се Бенџамин окренуо и ритао својим малим копитима. Али људи са штаповима и окованим чизмама били су ипак јачи од њих, и изненада, на Сноуболово сквичање, што је био знак за повлачење, све животиње се окрену и кроз врата побегну у двориште.

Људи су победнички и гласно ликовали. Видели су, као што су и очекивали, своје непријатеље у бегу и навалише на њих како је ко стигао. То је било управо оно што је Сноубол желео. Кад су људи упали у двориште, изненада се иза њих појавише три коња, три краве и оне свиње које су се скривале у стаји за краве, те им пресекоше пут за повлачење. Сада Сноубол даде знак за напад. Он сам јурну право на Џонса. Џонс виде да му се приближава, подигне пушку и опали. Меци оставе крвав траг на Сноуболовим леђима, а једна овца падне мртва. Не заустављајући се ни за трен, Сноубол се са својих стотинак кила обори на Џонса, одбаци га на гомилу ђубрета, те Џонсу пушка испале из руку. Али је најстравичније било видети Боксера како се пропиње на задње ноге и удара својим огромним поткованим копитима као какав пастув. Први ударац погоди коњушара из Фоксвуда у лобању и обори га у блато, где је остао да лежи као да је мртав. Видевши то, неколицина људи баци штапове и покуша побећи. Захватила их је паника, и у следећем тренутку животиње су их већ почеле гонити око дворишта. Боле су их роговима, ударале ногама, газиле и гризле. Није било ниједне животиње на фарми која им се није освећивала на свој начин. Чак је и мачка с крова изненада скочила једном човеку на раме

и зарила му канџе у врат на што је овај страховито заурлао. Када је пролаз начас био слободан, људи су главом без обзира побегли из дворишта према главном путу. Свега пет минута после напада људи су се срамно повлачили истим путем којим су и дошли; за петама им је било јато гусака гачући и гризући их све време.

Сви су побегли осим једног. У дну дворишта Боксер је копитом покушао окренути коњушара који је потрбушке лежао у блату. Момак се није мицао.

“Мртав је”, жалосно рече Боксер. “То нисам намеравао учинити. Заборавио сам да имам железне поткове. Ко ће ми веровати да то нисам урадио намерно?”

“Без сентименталности, друже!” повиче Сноубол, из чијих је рана још цурила крв. “Рат је рат. Једини добар човек је мртав човек.”

“Нисам желео никога убити, чак ни човека”, поновио је Боксер, а очи су му биле пуне суза.

“Где је Моли?” узвикну нетко.

Заиста, ње није било. На тренутак настала је велика узбуна. Бојали су се да су је људи ранили или чак одвели са собом. Међутим, на крају су је пронашли сакривену у стаји, главе заривене у јасле. Побегла је чим је пукла пушка. Када су се из потраге за Моли животиње вратиле у двориште установиле су да се коњушар, који је био само омамљен, освестио и да је побегао.

Све животиње су се сада поново окупиле и врло узбуђено, из свега гласа препричавале своје подвиге. Одмах су прославиле победу. Подигле су заставу, више пута отпевале “Животиње Енглеске”, а онда свечано сахраниле убијену овцу и на гроб засадиле ловоров грм. Над гробом је Сноубол одржао кратак говор наглашавајући да, буде ли потребно, свака животиња мора бити спремна умрети за Животињску фарму.

Животиње једногласно одлучише да установе војно одликовање “Животињски херој првог реда”, које одмах доделише Сноуболу и Боксеру. Била је то бронзана медаља (у ствари, то је био бронзани украс за коње што су га пронашле у спремишту) која ће се носити недељом и празницима. Увеле су

и одликовање “Животињски херој другог реда”, које су посмртно доделиле погинулој овци.

Доста су расправљале о томе како назвати битку. На крају је назваше Битком код стаје за краве, јер су тамо поставиле заседу. У блату су пронашле пушку господина Џонса, а знале су да у кући има муниције. Одлучиле су да пушку поставе уз подножје јарбола за заставу, као артиљеријско наоружање, и да из ње пуцају два пута годишње — једанпут 12. октобра, на годишњицу Битке код стаје за краве, а други пут на Ивандан, годишњицу Побуне.

Пето поглавље

Како се примицала зима, Моли је постајала све неугоднија. Свако јутро је каснила на посао оправдавајући се да је заспала, и упркос одличном апетиту жалила се на некакве тајанствене болове. Бежала је од посла изговарајући се на све могуће начине и одлазила на појилиште где би се задржавала, луцкасто проматрајући своју слику у води. Али кружиле су гласине да се ради о нечем озбиљнијем. Једног дана, док је Моли радосно шетала двориштем, жваћући сено и машући весело репом, приђе јој Кловер.

“Моли”, рече, “морам да те питам нешто врло озбиљно. Јутрос сам те видела како гледаш преко живице која дели Животињску фарму од Фоксвуда. Један надничар господина Пилкингтона стајао је са друге стране живице. Додуше, ја сам стајала на приличној удаљености, али сам готово сигурна да сам видела да ти је нешто говорио, а ти си му допустила да те милује. Шта то значи, Моли?”

“Није! Нисам била! То није истина!” заплака Моли, те се поче пропињати и копкати тло.

“Моли! Погледај ми у лице. Можеш ли ми дати часну реч да те тај човек није мазио?”

“То није истина!” понови Моли, али није могла погледати Кловер у лице, и следећег часа подбрусивши копита одгаломира у поље.

Једна мисао проструји Кловериним мозгом. Не говорећи ништа другима, оде до Моллиене стаје и копитом разгрну сламу. Испод сламе била је скривена омања гомила шећера у коцки и неколико смотуљака врпци различитих боја.

Три дана касније Моли је нестала. Неколико тедана није се знало где се налази, а онда су голубови донели вест да су је видели на другом крају Вилингдона. Била је упрегнута у отмену црвено-црну двоколицу која је стајала испред крчме. Један дебелко црвена лица, у карираним јахаћим панталонама доколеницама, који је изгледао као крчмар, гладио ју је по њушци и хранио шећером. Била је истимарена и у гриву су јој

биле уплетене гримизне траке. Према ономе што су рекли голубови, изгледала је задовољна. Ниједна животиња више никада није споменула Моли.

Наступио је јануар, оштар и хладан. Земља се сврднула попут гвожђи није се могло радити у пољу. У великој суши одржавали су се бројни састанци, а свиње су планирале посао за следеће годишње доба. Прихваћено је да ће свиње, које су очигледно биле паметније од осталих животиња, одлучивати о свим питањима на Фарми, иако ће њихове одлуке гласањем морати одобрити већина. Тај договор би добро функционисао да није било неслагања између Сноубола и Наполеона. Њих двојица се нису слагала ни у ком питању и уживала су да један другоме противрече. Ако би један предложио да се више површина засеје јечмом, други би тражио да то свакако буде зоб, а ако је један тврдио да је то и то поље најбоље за купус, други би уверавао да је то поље неплодно и да ту може успевати само коров. Сваки је имао своје сљедбенике, а неки пут расправе су биле жестоке. На седницама Сноубол би често бриљантним говорима придобио већину, али Наполеон је био бољи у кортеширању у паузама. Посебно је имао успеха међу овцама. Од њега су овце научиле да и у сезони и изван ње блеје “Четири ноге добре, две ноге лоше”, и често су тиме прекидале седницу. Приметило се да су врло често са “Четири ноге добре, две ноге лоше” упадале у кључним тренуцима Сноуболових говора. Сноубол је био пажљиво проучио неке старе бројеве Фармера и узгајивача стоке што их је нашао у кући и планирао је многе новине и побољшања. Учено је говорио о наводњавању поља, силосима, троски, а израдио је и сложену схему како да све животиње свој измет избацују изравно у поље, сваког дана на друго место, и тако уштеде посао око превоза. Наполеон није износио своје планове, али је мирно говорио како Сноуболови планови не воде никуда, и чинило се по свему као да чека своју прилику. Али од свих њихових расправа ниједна није била тако жестока као она око ветрењаче.

На великом пашњаку, недалеко од домаћинских зграда, налазио се мали брежуљак који је био највиша тачка на Фарми. Пошто је испитао земљиште, Сноубол је тврдио да је то право

место за ветрењачу која би могла покретати динамо и опскрбљивати Фарму електричном енергијом. Тако би се осветљивале, а зими и грејале стаје. Електрична енергија користила би се и за циркуларну пилу, косилицу, стројеве за резање репе и прераду млека. Животиње које никада прије нису чуле нешто слично (јер је фарма била старомодна и имала само најпримитивније оруђе), слушале су запањено кад је Сноубол дочаравао слике фантастичних стројева који ће обављати њихов посао, док ће оне у миру пасти или читањем и разговором унапређивати свој дух.

У неколико недеља Сноубол је завршио планове за ветрењачу. Техничка решења потицала су углавном из три књиге, које су некад припадале господину Џонсу. Хиљаду корисних ствари које можете направити у кући, Сагради сам и Све о електрицитету за почетнике. За израђивање планова Сноубол је користио стају која је некада служила као инкубатор и имала гладак дрвени под погодан за цртање. Књиге је држао отворене помоћу каменчића, папцима је стегнуо комадић креде и узбудено поцикујући брзо се кретао амо-тамо, вукући линију за линијом. Поступно су планови прерасли у сложен сплет полуга и зупчаника који је прекривао преко пола пода; друге животиње нису ништа од тога разумеле, али су цртежи на њих оставили дубок утисак. Бар једном дневно све су, долазиле да погледају Сноуболове цртарије. Долазиле су чак и кокошке и патке, пазећи да не разгазе ознаке кредом. Само се Наполеон држао по страни. Од самог почетка био је против ветрењаче. Изненада се појави да погледа планове. Озбиљно је шетао у круг пажљиво гледајући сваки детаљ; загроктао би једанпут, двапут, а онда одмеравао искоса; потом је неочекивано дигао ногу, помокрио се на планове и без речи изашао.

Ветрењача је направила дубок раздор на Фарми. Сноубол није порицао да ће изградња бити врло тежак посао. Мораће се разбијати стене и потом камен уграђивати у зидове, а биће потребно направити крила за ветрењачу, набавити динамо и каблове. Сноубол није рекао како ће то набавити, али је тврдио да се све то може решити за годину дана. А када све буде готово, рече, толико ће се уштедети на радном времену да ће требати радити свега три дана недељно. Наполеон је, с друге

стране, доказивао да је у овом тренутку најпотребније повећати производњу хране, јер ће, уколико буду трошили време на ветрењачу, сви помрети од глади. Животиње су се поделиле у две странке с паролама “Гласај за Сноубола и тродневну радну недељу” и “Гласај за Наполеона и пуне јасле”. Бенџамин је био једина животиња која се није придружила ниједној странци. Није веровао да ће бити више хране ни да ће ветрењача скратити радно време. С ветрењачом или без ње, рекао је, живот ће тећи даље као и до сада — значи, лоше.

Поред размирица око ветрењаче, наметнуло се питање обране фарме. Било је потпуно јасно да успркос поразу у Битки код стаје за краве, људи могу још одлучније покушати да заузму фарму и врате господина Џонса. Сада су за то имали разлог више јер се вест о поразу проширила по читавом крају, а животиње на суседним фармама постале су непослушније него икада. Као и обично Сноубол и Наполеон нису се слагали. Према Наполеоновом мишљењу, животиње су требале да набаве ватрено оружје и да науче њиме руковати. Према Сноуболу, требало је на суседне фарме послати што више голубова и подстицати животиње на побуну. Један је доказивао да ће се, уколико се не буду могли одбранити, суочити с поразом, а други је тврдио да неће бити ни потребе за одбраном дође ли свуда до побуне. Животиње су саслушале Наполеона, а затим Сноубола, али се нису могле одлучити ко је у праву; заправо су се увек слагале с оним који је у датом тренутку говорио.

Коначно је дошао и дан када је Сноубол завршио своје планове. На седници следеће недеље требало је гласањем одлучити хоће ли започети са радовима или не. Кад су се животиње окупиле у великој суши, Сноубол устаде и, повремено прекидан блејањем оваца, изнесе разлоге због којих се залаже за изградњу ветрењаче. Онда устаде Наполеон да одговори. Врло мирно рече да је изградња ветрењаче глупост и да он никоме не саветује да гласа за њу, а након тога одмах је сео; говорио је једва тридесетак секунди и чинило се да је потпуно незаинтересован за утисак који је оставио. На то Сноубол скочи на ноге и, вичући према овцама које су поново почеле блејати,

ватрено позиваше на изградњу ветрењаче. До тада су симпатије животиња биле подједнаке, али Сноуболова речитост их на трен занесе. Одушевљено је изнео визију Животињске фарме, када се животиње једном ослободе најгорег посла. Машта му се сада винула много даље од електричне косилице и строја за резање репе. Електрицитет, рече, може покретати вршилице, плугове, дрљаче, ваљке, жетелице и самовезачице. Поред тога, свака стаја ће имати своје осветљење, топлу и хладну воду, те електрично грејање. Кад је завршио говор није било сумње ко ће добити гласове. Али баш у том тренутку устане Наполеон, на чудан начин, искоса, погледа Сноубола и, зарокће тако како га још никад нису чули.

У том часу зачу се страшан лавез и девет огромних паса с меденим огрлицама похрли у сушу. Устремише се право на Сноубола, који се на време измакну да избегне њихове разјапљене чељусти. За трен истрча из суше, а они за њим. Сувише изненађене и претрашене да би проговориле, све животиње похрлише према излазу да посматрају потеру. Сноубол је грабио преко великог пашњака према путу. Трчао је како само свиња може трчати, али пси су му били за петама. Изненада се оклизну, и чинило се да ће га стићи. Али се подиже и потрча брже него икада. Пси му се, међутим, поново приближише. Један шкљоцну и чељустима покусавајући га дохвати за реп, али Сноубол измакну у прави час а затим прикупи сву своју снагу и свега неколико центиметара испред гонилаца клизну кроз рупу у живици да га више никад не виде.

Животиње су тихо и претрашено одмилеле до суше. И пси су убрзо дотрчали. У први мах нито се није могао досетити откуда су се уопће појавила та створења, али проблем је ускоро био решен: то су била штенад коју је Наполеон одвојио од мајке и приватно одгојио. Иако још нису били потпуно одрасли, били су огромни, дивљег изгледа, попут вукова. Држали су се Наполеона. Примећено је да машу реповима на исти начин као што су некад пси махали господину Џонсу. Наполеон се, заједно са псима који су га следили, попне на узвишени подијум, с којег је Мајор својевремено одржао свој говор и објави да се од сада укидају Седнице недељом ујутро. Оне су биле потпуно сувишне,

рекао је, и значиле су само губитак времена. Убудуће сва питања која се односе на рад на Фарми решаваће, под његовим председањем, специјални комитет свиња, који ће се састајати засебно а после другима преносити своје одлуке. Животиње ће се ипак окупљати недељом да поздраве заставу, отпевају “Животиње Енглеске” и приме распоред за следећу недељу; међутим, више неће бити дискусија. Успркос шоку који је изазвао Сноуболов прогон, животиње је ово саопштење запрепастило. Неке би од њих чак протестовале, да су могле наћи ваљане разлоге. На извештан начин растужио се и Боксер. Спустио је уши, неколико пута затресао гривом и упорно покушавао средити своје мисли; али на крају није знао што би рекао. Међутим, неке свиње су биле присебније. Четири млада крмка из првог реда, својевремено одређена за товљење, роктањем су изразила своје неслагање; сва четири су скочила на ноге и почела говорити у исто време. Али пси око Наполеона почеше одмах потмуло, претећи режати и крмци су ућутали и сели. Овце су почеле снажно блејати: “Четири ноге добре, две ноге лоше!”, што је по трајало четврт сата и онемогућило сваки разговор.

После су послали Сквилера да другима на Фарми објасни нове прилике.

“Другови”, рекао је Сквилер, “верујем да свака присутна животиња схвата жртву коју је учинио друг Наполеон преузимајући на себе и овај задатак. Немојте, другови, мислити да је руковођење уживање. Управо обрнуто, то је озбиљна и тешка одговорност. Нико од друга Наполеона није чвршћи у вери да су све животиње једнаке. Он би био пресретан да вам може допустити да сами одлучујете. Али, понекад бисте могли донети криве одлуке, другови, и где бисте се онда нашли? Претпоставимо да сте одлучили следити Сноубола и његова булажњења о ветрењачама — Сноубола, који, како то сад знамо, није био ништа бољи од злочинца.”

“Он се храбро борио у Бици код стаје за краве”, добаци неко.

“Храброст није довољна”, одговори Сквилер. “Оданост и послушност су важнији. А што се тиче Битке код стаје за краве, верујем да ће доћи време кад ћемо открити да је Сноуболова улога у њој умногоме прецењена. Дисциплина, другови, гвоздена

дисциплина! То је парола дана. Само један криви корак и непријатељ ће бити овде. Другови, ваљда не желите да се Џонс врати?”

Још једном на тај се аргумент није могло одговорити. Било је сигурно да животиње не желе повратак Џонса; ако би дискусије недељом ујутро могле придонети његовом повратку, онда је с њима требало престати. Боксер, који је у међувремену био поразмислио, изразио је опште расположење речима: “Ако тако каже друг Наполеон, то мора бити тачно.” И од тада је свом начелу “Радићу више”, додао и гесло “Наполеон је увек у праву”.

Време се пролепшало и почело је пролећно орање. Стаја у којој је Сноубол цртао своје планове била је затворена и претпостављало се да су планови избрисани. Сваке недеље, у десет сати ујутро, животиње су се окупљале у великој суши да приме распоред за следећу седмицу. Лобања старог Мајора, сада већ гола кост, ископана је у воћњаку и постављена на постоље у подножју јарбола за заставу, поред пушке. Од животиња се тражило да након подизања заставе, пре него што пређу у сушу, одају почаст лобањи. Више нису седиле заједно, као некада. Наполеон, Сквилер и крмак по имену Минимус (Minimus), који је имао изузетан дар за писање песама и попевки, седели су у првом реду повишеног подијума; деветоро младих паса направило је око њих полукруг, а иза њих су биле остале свиње. Друге животиње седеле су насупрот њима, у главном делу суше. Наполеон је осорним, војничким начином читао распоред дужности за следећу седмицу, и пошто би једанпут отпевале “Животиње Енглеске”, животиње би се разишле.

Три седмице након Сноуболовог изгона, животиње је прилично изненадило Наполеоново обавештење да ће се ветрењача ипак градити. Наполеон није објаснио зашто се предомислио, већ је само упозорио животиње да ће тај ванредни задатак захтевати врло напоран рад; можда ће чак бити потребно смањити оброке. Планови су, међутим, потпуно припремљени, све до најситнијих појединости. На њима је последње три седмице радио посебан комитет свиња. Градња ветрењаче и разни поправци трајаће, уз остала потребна побољшања, отприлике две године. То вече

Сквилер је приватно објаснио другим животињама да Наполеон у суштини никад није био против изградње ветрењаче. Напротив, управо се он на почетку за њу залагао, а план који је Сноубол нацртао на поду инкубатора заправо је украден из Наполеонових бележака. Ветрењача је, у ствари, била Наполеонова замисао. Зашто је онда, упита неко, тако оштро говорио против ње? Сквилер је изгледао врло препредено. То је, рече, била лукавост друга Наполеона. Он се само привидно супротстављао ветрењачи, то је једноставно био маневар да се отараси Сноубола, који је био опасан тип и лоше утицао на друге. Сада, кад више нема Сноубола, план се може провести без његовог уплитања. То је било, рече Сквилер, нешто што се зове тактика. Много пута је поновио: “Тактика, другови, тактика!”, гегајући се у круг, вртећи репом и весело се смејући. Животиње нису тачно знале што значи та реч, али Сквилер је говорио тако уверљиво, а три пса која су била с њим режала су тако застрашујуће, да су прихватиле објашњење без даљег испитивања.

Шесто поглавље

Целу ту годину животиње су радиле као робови. Али у свом послу су биле сре'не, нису зазирале ни од каквог напора или жртве, свесне да је све што раде за њихово добро и за добробит оних који ће доћи иза њих, а не за гомилу лењих и покварених људских створења.

У пролеће и лето радили су по шездесет сати недељно, а у августу Наполеон је објавио да ће се радити и недељом после подне. Додатни рад био је сасвим добровољан, али свакој животињи која се не одазове оброци ће бити смањени на пола. Успркос томе испоставило се да неки задаци неће бити извршени. Жетва је била нешто мање успешна него прошле године, а на два поља нису посадили репу јер орање није било завршено на време. Могло се предвидети да ће наредна зима бити врло тешка.

Око ветрењаче искрснуле су непредвиђене тешкоће. На фарми се налазило богато налазиште вапненца, а у једној од споредних зграда пронађено је много песка и цемента, па је материјал за градњу био при руци. У почетку животиње нису могле решити проблем како разбити стене у комаде одговарајуће величине. Изгледало је да се то може учинити само пијуком и железним полугама, којима се, међутим, животиње нису могле служити. Тек након више недеља узалудног напора неком се јавила права идеја — искористити силу теже. Огромне стене, превелике за употребу, лежале су на дну каменолома. Животиње би их привезале за уже, а онда су све заједно, краве, коњи, овце, свака животиња која је могла придржати уже — у критичним моментима придружиле би се и свиње — очајно споро вукле стене стрмином до врха, да би их потом гурнуле натраг и тако разбиле на мање комаде. Преношење разбијених комада било је сразмерно једноставно. Коњи су их одвозили теретним колима, овце су носиле комад по комад; чак су се Мјуријел и Бенџамин упрегли у нека стара кола и дали свој допринос. До краја лета скупили су довољно камења и онда је, под надзором свиња, почела градња.

Али напредовало се споро и тегобно. Често је требао читав дан напорног и исцрпљујућег рада да се једна стена довуче до врха, а понекад се догодило, када би је гурнули натраг, да се ипак није разбила. Ништа се није могло учинити без Боксера који је имао снаге као све друге животиње заједно. Када би стена почела клизити низбрдо, а с њом и животиње, Боксер би се увек нашао на правом месту, повукао уже и зауставио клизање. Сви су били задивљени када би га видели како се, с муком, мало-помало пење уз обронак, док му се врхови копита заривају у тло а велика леђа прекривају знојем. Кловер га је понекад упозоравала да буде опрезан и да се превише не напреже, али Боксер је није слушао. Његова два гесла “Радићу више” и “Наполеон је увек у праву” била су му довољан одговор на све потешкоће. Договорио се да га петлић, уместо пола сата, буди три четврт сата раније. А у слободним тренуцима, којих више није било много, сам би одлазио у каменолом, скупљао комаде; стене и без ичије помоћи вукао их до градилишта ветрењаче.

Успркос напорном раду животињама тог лета није било лоше. Ако већ нису имале више хране него у Џонсово доба, нису је имале ни мање. То, да је требало хранити само себе а не још и петеро разузданих људских створења била је толика предност, да је требало учинити много грешака да се то приметније осети. А из разних разлога животињске методе рада су биле ефикасније па се уштедело много радног времена. Неки послови, на пример, плевљење, обављени су с темељитошћу недостижном људским бићима. Будући да сада ниједна животиња није крала, није било потребно оградом оделити пашњак од ораница, чиме је уштеђено много посла око одржавања живица и пролаза. Успркос томе, како је лето одмицало, почеле су се осећати разне непредвиђене несташнице. Требали су парафинског уља, чавала, ужади, двопека за псе, железа за коњске поткове, а ништа од тога није се могло произвести на Фарми. Поред разног оруђа, ускоро ће им затребати семења и вештачког гнојива а, коначно, и постројење за ветрењачу. Нико није могао замислити како ће се то набавити.

Једне недеље ујутро, када су се животиње окупиле да приме распоред, Наполеон објави да се одлучио за нову политику. Од сада ће Животињска фарма трговати са суседним фармама; наравно, не са трговачким намерама, већ једноставно стога да се набаве неки материјали који су им хитно били потребни. Ветрењача је преча од свега, зато је склопио уговоре о продаји стога сена и дела жетве жита, а касније, ако затреба, новац ће се морати набавити продајом јаја, за која је у Вилингдону увек било интереса. Кокошкеће, рекао је Наполеон, поздравити ову жртву као свој посебни допринос градњи ветрењаче.

Животиње су поново осетиле извесну нелагодност. Никада имати посла с људским бићима, никада трговати, никада користити новац — нису ли то биле неке од најранијих одлука које су донеле на првој победоносној Седници након Џонсовог прогонства? Све животиње су се сећале да су донеле такве одлуке, или су бар мислиле да се сећају. Четири млада крмка, који су протестовали када је Наполеон укинуо Седнице, стидљиво су дигла глас, али пси су их одмах ућуткали страшним режањем. Онда су, као и обично, овце почеле са “Четири ноге добре, две ноге лоше!” и тако распршиле тренутну нелагодност. На крају, Наполеон подиже ногу да их умири и објави да је већ склопио све уговоре. Неће бити потребе да и једна животиња дође у додир с људима, јер то би, јасно, било непожељно. Намеравао је сав терет узети на своја плећа. Извесни господин Вајмпер (Whymper), бележник који живи у Вилингдону, пристао је да буде посредник између Животињске фарме и спољног света; сваког понедељка ујутро он ће долазити на Фарму по упутства. Наполеон заврши говор уобичајеним покликом “Живела Животињска фарма!” и, након што су отпевале “Животиње Енглеске”, распусти животиње.

Касније је Сквилер обишао Фарму и смиривао животиње. Уверио их је да одлука о забрани трговања и употребе новца никада није била изгласана, чак ни предложена. То је измишљотина која веројатно има корен у лажима што их је у почетку ширио Сноубол. Неке животиње још су помало сумњале, али Сквилер их лукаво запита: “Другови, јесте ли сигурни да тако нешто нисте сањали? Имате ли икакав доказ о

таквој одлуци? Је ли она негде записана?” А будући да заиста није постојало ништа написано, животиње су биле задовољне што се ради о забуди.

Господин Вајмпер је, према договору, сваког понедељка посећивао фарму. Био је то омањи човек, препредена изгледа, са залисцима; није био превише послован бележник, али је био довољно оштроуман да пре осталих схвати да ће Животињска фарма требати посредника и да би могло бити корисно заступати њене интересе. Животиње су с језом посматрале његове одласке и доласке и избегавале га колико год су могле. Па ипак, кад су виделе како Наполеон, на своје четири ноге, издаје наређења Вајмперу који је стајао на две ноге, биле су поносне и делимично помирене с новим споразумом. Њихови односи са људима више нису били сасвим исти као пре. Сада, када је пословала успешније, људи нису мање мрзели Животињску фарму; заправо, мрзели су је више него икада. Сви су сматрали да је неумитна судбина Фарме да пре или касније пропадне, а изнад свега су желели да ветрењача не успе. Окупљали би се у крчми и цртајући дијаграме један другоме доказивали да ће се ветрењача сигурно срушити, а уколико се то којим случајем и не догоди онда, сигурно, неће никад прорадити. Па ипак, и против своје воље, осећали су извесно поштовање према спретности којом су животиње водиле своје послове. Самим тим што “Животињску фарму” више нису звали “Властелинска фарма” већ њеним правим именом, људи су доказивали да о њој другачије мисле. Такође су престали подржавати Џонса, који је изгубио наду да ће повратити Фарму и одселио се из овог краја. С вањским светом Животињска фарма саобраћала је једино преко Вајмпера, али су стално кружили гласови да Наполеон намерава склопити пословни уговор или са господином Пилкингтоном с Фоксвуда или с господином Фредериком с Пинчфилда — али, како је примећено, никада се истовремено није говорило о обојици.

Отприлике у то време свиње су се неочекивано преселиле у Џонсову кућу и ту се настаниле. Поново се животињама причинило да се сећају одлуке против тога и поново их је Сквилер успео уверити у супротно. Апсолутно је потребно, рекао

је, да свиње, које су мозгови Фарме, имају мирно место за рад. А и достојанству Вође (у последње време Сквилер је почео говорити о Наполеону као о “Вођи”) више одговара да живи у кући него у обичном свињцу. Упркос томе, неким је животињама сметало када су чуле да свиње не само да једу у кухињи и користе салон као собу за одмор, већ и спавају у креветима. Боксер је прешао преко тога са уобичајеним “Наполеон је увек у праву”, али је Кловер, којој се чинило да се сећа строгог правила против спавања у кревету, отишла у сушу и тамо покушала одгонетнути Седам заповеди. Будући да је могла прочитати само неколико појединачних слова, довела је Мјуријел.

“Мјуријел”, рече, “прочитај ми Четврту заповед. Не стоји ли у њој да је забрањено спавати у кревету?”

Мјуријел је срицала с напором.

“Она гласи... ‘Ниједна животиња не сме спавати у кревету с чаршавима’, изустила је коначно.

Зачудо, Кловер се није сећала да је Четврта заповед спомињала чаршаве, али ако је тако писало на зиду биће да тако и јесте. А Сквилер, који се тог тренутка, у пратњи два-три пса, нашао у близини, постави читаву ствар на право место.

“Значи, другови, чули сте”, рече, “да ми свиње сада спавамо у креветима. А зашто не бисмо? Ваљда не сматрате да је икада постојала одлука против кревета? Кревет означава место за спавање. Ако правилно гледамо, хрпа сламе у стаји је кревет. Одлука је била против чаршава, које су људски изум. Ми смо, међутим, одстранили чаршаве и спавамо на гуњевима. И тако се спава врло удобно. Али, с обзиром на мисаони посао који обављамо, могу вам рећи, другови, не удобније него што нам је потребно. Другови, зар нам желите одузети право на одмор? Зар желите да своје дужности обављамо преморени? Сигурно нико од вас не жели да се Џонс врати?”

Животиње одмах потврдише да то не желе и више се није помињало да свиње спавају у креветима. Нико није приговорио ни када је објављено да ће свиње устајати сат касније од осталих животиња.

Крајем јесени животиње су биле уморне, али срећне. Година је била напорна, а након продаје дела сена и жита хране није било

у изобиљу; међутим, ветречања је била надокнада за све. Била је готово допола изграђена. Након жетве наступило је ведро и суво време; животиње су радиле напорније него икада сматрајући вредним труда да читав дан вуку камене блокове ако се на тај начин зидови могу подићи макар и педаљ више. Боксер је излазио чак и ноћу те за пуног месеца сам радио сат, два. У слободним тренуцима животиње би шетале око полудовршене ветрењаче, дивиле се чврстоћи и усправности њених зидова и чудиле се да су у стању изградити нешто тако задивљујуће. Само се стари Бенџамин није одушевљавао ветрењачом; као и обично изустрио је само циничну примедбу — да магарци дуго живе.

Стигао је новембар а са њим и јаки југозападни ветрови. Морали су прекинути градњу јер је време било сувише кишовито да би се бетон могао мешати. Једне ноћи олуја је била толико јака да је до темеља потресла домаћинске зграде, а са крова суше одлетело је неколико црепова. Кокошке су се пробудиле и уплашено кокодакале јер су све, у исто време, сањале да се у даљини чуо пуцањ пушке. Ујутро, кад су изашле из стаја, животиње су приметиле да је срушен јарбол заставе и да је један брест у дну воћњака ишчупан попут травке. Трен касније зачули су се очајни крици. Указао им се страшан приказ. Ветрењача је била у рушевинама.

Сместа потрчаше према брежуљку. Наполеон, који је обично мирно шеткао, трчао је на челу. Да, срушен до темеља, овде је лежао плод свих њихових битака, а камење, које су разбијале и теглиле са толико муке, лежало је разбацано свуда наоколо. Немоћне да проговоре, тужно су стајале посматрајући остатке порушеног камења. У тој тишини Наполеон је обилазио место катастрофе и повремено њушкао земљу. Оштро је махао укрупњеним репом; то је био знак напрегнуте духовне активности. Изненада застаде, као да се одлучио.

“Другови”, рече мирно, “знате ли ко је за ово одговоран? Знате ли ко је дошао ноћу и срушио нашу ветрењачу? СНОУБОЛ!” заурла изненада, попут грома. “То је учинио Сноубол! Из чисте злобе, желећи онемогућити наше планове и осветити се за једногласно прогонство тај издајник је под плаштом ноћи

допузао овамо и разорио наш труд од готово годину дана. Другови, на лицу места осуђујем Сноубола на смрт. Животиња која га приведе правди добиће одликовање 'Животињски херој другог реда' и пола вагона јабука. Читав вагон добиће онај ко га ухвати живог.”

Животиње је потресло сазнање да је Сноубол могао учинити такву подлост. Зачули су се гневни крици и све почеше размишљати како да га ухвате ако се икада врати. Одмах затим, мало даље од брежуљка, у трави су откривени трагови свиње. Није их било много, али су водили према пролазу у живици. Наполеон их је помно оњушио и рекао да су Сноуболови. Према његовом мишљењу Сноубол је веројатно дошао из смера Фоксвуда.

“Нема више одгађања, другови”, рече Наполеон након што је испитао трагове. Пред нама је посао. Већ данас ујутро почећемо поново градити ветрењачу и то ће потрајати читаву зиму, и по киши и по сунцу. Показаћемо том бедном издајнику да не може тако лако уништити наш труд. Запамтите, другови, не смемо мењати наше планове: провешћемо их до коначне победе. Напред другови! Живела ветрењача! Живела Животињска фарма!”

Седмо поглавље

Зима је била оштра. После олуја наиђоше суснежица и снег, па затим оштар мраз који није попуштао све до краја фебруара. Животиње су наставиле градњу како су најбоље могле, знајући добро да их остали посматрају и да би завидна људска створења уживала у својој победи не буде ли ветрењача заврсена на време.

Људи су се злобно претварали да не верују да је Сноубол разорио ветрењачу: говорили су да се ветрењача срушила јер су јој зидови били претанки. Животиње су знале да то није истина, али су ипак одлучиле да овог пута зидови уместо пола метра буду широки метар, а то је значило да ће требати сакупити много више камења. Каменолом је дуго био приметан снегом и није се могло ништа радити. Несто се напредовало за сувог времена када је наступио мраз, али био је то врло мукотрпан посао и животиње више нису имале толико поуздања као пре. Патиле су од хладноће, а већином су биле и гладне. Само Боксер и Кловер нису губили храброст. Сквилер је држао одличне говоре о радости служења и достојанству рада, али су остале животиње налазиле више подстицаја у Боксеровој снази и неизоставном покличу: “Радићу више!”

У јануару је понестало хране. Оброци жита драстично су смањени, али је било објављено да ће се као надокнада делити додатни оброци кромпира. Међутим, открило се да се већи део кромпира смрзао у траповима који нису били довољно покривени. Кромпири су постали мекани и црни, и само је понеки био јестив. Животиње данима нису јеле ништа осим сламе и репе. Чинило се да им прети скапавање од глади.

Постало је од животне важности сакрити те чињенице пред спољним светом. Охрабрени рушењем ветрењача, људи су измишљали све нове и нове лажи о Животињској фарми. Поново се почело причати да животиње умиру од глади и болести, да се непрестано међусобно гложе и да су прибегле ханибализму и чедоморству. Наполеон је био потпуно свестан да би истина о ситуацији са храном могла уродити лошим последицама, па је одлучио искористити господина Вајмпера да

прошири супротне вести. До сада су животиње имале мало или никаквог додира с Вајмпером за његових недељних посета. Сада је, међутим, неколико одабраних животиња, већином оваца, требало повремено у његовој присутности поменути да су се оброци повећали. Уз то је Наполеон наредио да се готово празни судови за жито, који су се налазили у спремишту, до ивице напуне песком, а да врх прекрије остатком жита и хране. Нашли су неки изговор и провели Вајмпера кроз спремиште допустивши му да на трен види напуњене судове. Успели су га обманути, па је Вајмпер свуда говорио да на Животињској фарми не влада оскудица храном.

Било како било, ближио се крај јануара и постало је очигледно да ће бити потребно однекле набавити јос жита. Тих дана се Наполеон ретко појављивао у јавности; све време проводио је у кући коју су будно чували оштри пси. Кад би се појавио, чинио је то на особит, свечан начин, чврсто окружен са шесторо паса који су режали чим би се неко сувише приближио. Није се, међутим, појављивао чак ни недељом ујутро, већ би издавао наређења преко других свиња, најчешће Сквилера.

Једног недељног јутра Сквилер је објавио да ће се кокошке, које су управо поново почеле носити, морати одрећи својих јаја. Наполеон је, преко Вајмпера, склопио уговор о продаји четири стотине јаја недељно. Тим новцем купиће довољно жита и хране да Фарма издржи до лета, када ће наступити повољнији услови.

Кокошке су на то подигле страшну грају. Додуше, раније су их упозорили да ће та жртва можда бити потребна, али нису веровале да ће се то стварно догодити. Управо су припремале гнезда за пролећни насад и протестовале су да је узимање јаја у овом тренутку равно убиству. Први пут од протеривања Џонса догодило се нешто што је личило на побуну. Предводене с три младе кокице врсте “Црна Минорца”, кокоске су направиле одлучан покушај да осујете Наполеонове захтеве. Њихова метода се састојала у томе што би одлетеле на забатне греде и тамо снеле јаја, која би падала на под и распрснула се. Наполеон је реаговао оштро и немилосрдно. Наредио је да се кокошкама укину оброци и објавио да ће свака животиња која им да и зрно жита бити осуђена на смрт. Пси су пазили да се

наређење проведе. Кокошке су издржале пет дана, а онда су се предале и вратиле у своја легла. У међувремену умрло је девет кокошака. Сахрањене су у воћњаку, а објављено је да су умрле од кокодакитиса. Вајмпер није ништа сазнао о овом случају и јаја су редовно достављана; трговчева кола долазила су једанпут недељно да их преузму и одвезу.

Све то време нико није видео Сноубола. Говоркало се да се крије на једној од суседних фарми, Фоксвуду или Пинцфилда. Наполеон је, међутим, био у нешто бољим односима са осталим фармерима него раније. На срећу у дворишту се налазила гомила дрвене граде која је тамо лежала од пре десет година када је био искрчен буквик. Града је била добро осушена и Вајмпер је саветовао Наполеону да је прода. И господин Пилкингтон и господин Фредерик били су спремни да је купе. Наполеон је оклевао, не могавши да се одлучи ни за једно. Примећено је да се, кад би био близу споразума с Фредериком, говоркало да се Сноубол крије у Фоксвуду, а кад би преговарао с Пилкингтоном, чуло се да је у Пинцфилду.

Изненада, у рано пролеће, откривено је нешто што је све узнемирило. Сноубол је ноћу потајно посећивао Фарму! Животиње су биле толико узбуђене да су једва могле спавати у својим стајама. Сваке ноћи, речено им је, он би долазио суњајући се заштићен мраком и правио разне недаће. Он је крао жито, превртао ведрa с млеком, разбијао јаја, изгазио засађене гредице, глодао кору са воћака. Постало је уобичајено да се све лоше што би се догодило приписе Сноуболу. Ако се разбио прозор или зачепио одводни канал, већ би се нашао неко ко би са сигурношћу могао рећи да је то учинио Сноубол, а када је изгубљен кључ од спремишта, читава Фарма је била уверена да га је Сноубол бацио у бунар. Зачудо, животиње су у то веровале чак и онда кад је приметити кључ био пронађен испод једне вреће са брасном. Краве су једногласно тврдиле да се Сноубол ушуњао у њихове стаје и помузао их у сну. За пацове, који су те зиме правили неугодности, такоде се говорило да су у савезу са Сноуболом. Наполеон је наредио да се поведе темељна истрага о Сноуболовој делатности. У пратњи својих паса кренуо је у пажљиво прегледавање домаћинских зграда, док су га остале

животиње следиле на пристојном одстојању. Сваких неколико корака Наполеон је застајао и њушио земљу трагајући за Сноуболовим отисцима, које, како рече, може открити по смраду. Њушкао је по свим угловима, у суши, стаји за краве, кокошињцима, повртњаку, и готово свугде пронасао Сноуболове трагове. Прислонио би њушку на земљу, неколико пута дубоко оњушио и завикао страсним гласом: “Сноубол! Био је овде! Препознајем његов смрад!”, а на реч “Сноубол” сви пси су почели крволочно завијати и кезити очњаке. Животиње су биле крајње преплашене. Као да је Сноубол имао невидљив утицај који је прозимао ваздух око њих и претио им најразличитијим опасностима. Увече их Сквилер све окупи и са неспокојним изразом лица рече да им има саопштити озбиљне вести.

“Другови!”, повика поскакујући нервозно, “открили смо најстравичнију ствар. Сноубол се продао Фредерику, власнику Пинцфилда, који још увек кује заверу да нас нападне и преузме нашу Фарму! Напад ће водити Сноубол. Али има нешто још горе. Мислили смо да је до Сноуболове побуне дошло због таштине и амбиције. Међутим, другови, били смо у заблуди. Знате ли прави разлог? Сноубол је био у савезу са Џонсом од самог почетка! Све време био је тајни Џонсов агент. Све је доказано документима које је оставио и које смо управо открили. По мом мишљењу, другови, то објашњава много тога. Није ли нам сада јасно како је — срећом безуспешно — покушао да нас у Бици код стаје за краве доведе до пораза и уништења?” Животиње су биле запањене. Таква поквареност далеко је надмашивала Сноуболово разарање ветрењаче. Потрајало је неколико минута док су успеле све схватити. Сећале су се, или су мислиле да се сећају, како је Сноубол у Бици код стаје за краве јуришао испред свих, како их је скупљао и храбрио у сваком налету, како није застао чак ни у тренутку када су га Џонсови меци ранили у леђа. Испрва је било помало теско схватити како се све то поклапа са тврдњом да је био на Џонсовој страни. Чак је Боксера, који је ретко постављао питања, то збунило. Легао је, подвукао предње ноге испред себе, затворио очи и са великим напором успео уобличити своје мисли.

“Ја у то не верујем”, рече. “Сноубол се храбро борио у Бици код стаје за краве. Ја сам га лично видео. Зар му нисмо одмах после Битке дали одликовање ‘Животињски херој првог реда?’”

“Друже, то је била наша греска. Јер сада знамо — све је то записано у тајним документима које смо пронашли — да нас је заправо покусао намамити у пропаст.”

“Али био је рањен”, реце Боксер. “Сви смо видели како окрвављен јуриша.”

“То је био део договора”, узвикне Сквилер. “Џонсови меци само су га окрзнули. Да знате читати, могао бих вам то доказати из његових записа. Завера се састојала у томе да у критичном тренутку Сноубол да сигнал за узмак и поприште препусти непријатељу. Био је врло близу успеху, чак бих рекао, другови, да би био успео да није било нашег херојског Воде, друга Наполеона. Зар се не сећате, како се, управо у тренутку када су Џонс и његови надничари ушли у двориште, Сноубол изненада окренуо и почео бежати, а многе животиње за њим! И зар се такође не сећате да је баш у том тренутку када се почела ширити паника и кад се чинило да је све изгубљено, друг Наполеон јурнуо напред с покличом ‘Смрт Човечанству!’ и зарио зубе у Џонсову ногу? Сигурно се сећате тога, другови?” узвикнуо је Сквилер, ђипајући са једне на другу страну.

Када је Сквилер тако сликовито описао тај призор, животињама се учинило као да се присећају управо тога. У сваком случају, сетиле су се да је у критичном тренутку Битке Сноубол поцео бежати. Али Боксер је још увек био нешто збуњен.

“Ја не верујем да је Сноубол био издајник од самог почетка”, рече коначно. “Оно што је касније учинио, то је већ нешто друго. Али верујем да је у Бици код стаје за краве био добар друг.”

“Нас Вода, друг Наполеон”, одговори Сквилер, говорећи врло полагано и одлучно, “категорично је изјавио — категорично, друже — да је Сноубол био Џонсов агент од самог почетка; да, чак и много пре него што се о Побуни уопштее размишљало.”

“Ах, онда је то нешто сасвим друго!” рече Боксер. “Ако је тако рекао друг Наполеон, онда то мора бити тачно.”

“То је правилан став, друже!” узвикну Сквилер, али се приметило да је својим малим жмиркавим очицама врло ружно

погледао Боксера. Окренуо се да поде, онда застао и значајно додао: “Упозоравам сваку животињу на Фарми да дрзи широм отворене очи. Јер имамо разлога да верујемо да се управо у овом часу међу нама прикривају неки од Сноуболових тајних агената!”

Четири дана касније Наполеон је наредио да се предвече све животиње окупе у дворишту. Кад се све скупише, из куће изиђе Наполеон, носећи своје обе медаље (недавно је сам себи доделио одликовања “Животињски херој првог реда” и “Животињски херој другог реда”); око њега је поскакивало девет огромних паса и лајало тако да се свим животињама јежила кожа. Тихо су се стисле на својим местима и изгледале као да унапред знају да ће се догодити нешто страшно.

Наполеон је стајао строго гледајући публику; онда испусти пискав глас. Тог часа пси похрле напред, зграбе четири крмка за уши и, док су сквичали од страха и бола, довуку их пред Наполеона. Крмцима су крвариле уши; пси су осетили крв и чинило се да ће за неколико тренутака потпуно полудети. На опште изненађење, три се бацише на Боксера. Боксер је видио да му се приближавају, испружи своје велико копито, захвати једног пса у ваздуху и прикова га на земљу. Пас је цвилео молећи за милост, а друга два побегну подвијених репова. Боксер погледа Наполеона да види може ли затући пса. Наполеон промени израз лица и оштро нареди Боксеру да пса пусти, на што Боксер подигне копито, а пребијени се пас покуњено и завијајући одшуња.

За тренутак жагор се стисао. Четири крмка чекала су дрхтећи, а кривица им је била исписана у сваком покрету. Наполеон их позва да признају своје злочине. То су била она иста четири крмка која су протестовала кад је Наполеон укинуо недељне Седнице. Без икаквог даљег подстицања признали су да су били у тајној вези са Сноуболом од када је протеран, да су сарађивали с њим у рушењу ветрењаче и да су се договорили да Животињску фарму предају господину Фредерику. Додали су да им је Сноубол приватно признао да је годинама био тајни Џонсов агент. Кад су крмци завршили своје признање, пси им

одмах прегризосе гркљане, а Наполеон страшним гласом затражи да свака животиња која нешто крије сада то и призна.

Три кокошке које су биле коловође у покушају побуне због продаје јаја иступиле су напред и изјавиле да им се у сну био појавио Сноубол и подстицао их на непослушност Наполеоновим одредбама. И њих заклаше. Онда изађе гуска и призна да је од прослогодишње жетве сакрила шест класова жита и ноћу их сама појела. Овца признаде да је мокрила у појилиште, а на то ју је — тако изјави — присилио Сноубол. Друге две овце признаше да су убиле старог овна, посебно верног Наполеоновог следбеника, и то тако да су га нагањале око креса када је био прехлађен. Све их заклаше на лицу места. И тако су се ређала признања и погубљења, све док пред Наполеоновим ногама није лежала гомила лешева а ваздух постао тежак од мириса крви који се није осетио откако су протерале Џонса.

Кад се све то завршило, преостале животиње су, осим свиња и паса, отишле заједно. Биле су потресене и осећале су се јадно. Нису знале ста је било страшније — издаја животиња које су се повезале са Сноуболом или окрутна одмазда којој су управо присуствовале. У стара времена често је било таквих страшних призора крвопролица, али свима се чинило да је ово много страшније јер се догодило међу њима. Откако је Џонс напустио фарму, све до данас ниједна животиња није убила другу животињу. Није био убијен чак ни пацов. Животиње су дошле до брежуљка где је стајала полудовршена ветрењача; једнодушно су све полегале и приљубиле се једна уз другу као да се зеле загрејати — Кловер, Мјуријел, Бендзамин, краве, овце, читаво јато гусака и кокошака— заиста све, осим мачке која је изненада нестала баш пре него што је Наполеон наредио да се окупе. Неко време нико није проговорио ни речи. Само је Боксер остао на ногама. Немирно се врпољио тамо-овамо, махао својим дугим црним репом, а повремено би се огласио кратким, изненадним рзањем. Коначно проговори:

“Ја то не разумем. Нисам веровао да се тако нешто може догодити на нашој Фарми. Мора бити да нешто с нама није у

реду. Решење је, како ми се чини, да више радимо. Од сутра ујутро устајаћу пун сат раније.”

Тромим касом кренуо је према каменолому. Тамо је скупио двоструку количину камења и одвукао га до ветрењаче пре него што је легао на починак.

Животиње су се без речи припиле уз Кловер. Са узвишице на којој су лежале пружао се широк видик на околину. Већи део Животињске фарме налазио се у њиховом видокругу — велики пашњак који се простирао до главног пута, сенокоса, сикара, појилиште, узорана поља на којима је расло густо и зелено младо жито, црвени кровови домаћинских зграда и дим који се извијао из димњака. Било је јасно пролећно вече. Водоравни зраци сунца позлатили су траву и процветалу живицу. Никада се Фарма није животињама учинила тако привлачном; са извесним изненађењем присетиле су се да је то била њихова сопствена фарма, да је сваки кутак припадао њима. Док је гледала низ обронак, Кловерине се очи напунише сузама. Да је могла изрећи своје мисли, казала би да ово што сада имају није оно сто су животиње желеле кад су се удружиле да се отараше људског соја. Ови призори терора и клања нису оно чему су се надале оне ноћи кад их је стари Мајор први пут потакао на побуну. Ако је имала икакву представу о будућности, била је то слика друштва животиња ослобођених од бића и глади, друштва у којем су сви једнаки; свако ради према својим могућностима, а јаки заштићују слабе, као сто је оне ноћи кад је говорио Мајор, она својом предњом ногом заштитила јато малих пачића. Уместо тога — она није знала зашто — дошла су времена у којима се нико не усуђује да говори шта мисли, када свуда крстаре дивљи пси који реже и када морате гледати како ваше другове, након признања страшних злочина, раздиру на комадиће. Кловер није помишљала на побуну или непослушност. Знала је да је чак и ово много боље него оно сто је било у Џонсово доба, и да је вазније спречити повратак људских створења. Шта год се догодило, она ће остати верна, добро радити, извршавати наређења и прихватити Наполеона за вођу. Па ипак, то није било оно чему су се она и остале животиње надале и због чега су се мучиле. Нису због тога градиле ветрењачу и

супротстављале се Џонсовим мецима. О томе је размишљала Кловер, иако није налазила речи да то изрази.

На крају је, осећајући да би то могла бити замена за речи које није могла пронаћи, почела певати “Животиње Енглеске”. Остале животиње прихватиле су песму и отпевале је трипут за редом, али на начин како је нису певале никада пре — врло мелодично, али полако и жалосно.

Управо су завршиле певање, кад угледаше како им се приближава Сквилер, праћен двојцом паса, држећи се као да ће да им саопшти нешто важно. Сквилер објави да је специјалним указом друга Наполеона песма “Животиње Енглеске” укинута. Од сада па убудуће било је забрањено певати је.

Животиње су се згрануле.

“Зашто?” завапила је Мјуријел.

“Више нам не треба, другарице”, надуто рече Сквилер. “‘Животиње Енглеске’ била је песма Побуне, а Побуна је сада довршена. Поподневно смакнуће издајника било је њен последњи чин. Непријатељ, спољни и унутрашњи, побеђен је. У ‘Животињама Енглеске’ изразили смо чежњу за бољим друштвом у будућности, а сада је то друштво остварено. Према томе, јасно је да та песма више нема никакве сврхе.”

Успркос преплашености, неке животиње би можда протестовале, али у том трену овце су почеле својим уобичајеним блејањем “Четири ноге добре, две ноге лоше”, што је потрајало неколико минута и закључило расправу.

Тако се песма “Животиње Енглеске” више није чула. У замену за њу песник Минимус компоновао је другу песму, која је почињала:

Животињска фармо, Животињска фармо,
Никада ти нећу нанети зло!

и то се певало сваке недеље ујутро, након подизања заставе. Али животињама се чинило да се ни речи ни мелодија никако не могу упоредити са “Животињама Енглеске”.

Осмо поглавље

Неколико дана касније, кад је страх због смакнућа замро, неке животиње су се сетиле — или су мислиле да се сећају — да је Шеста заповед гласила “Ниједна животиња не сме убити другу животињу”. Наравно, то нтко није поменуо у присутности свиња и паса, али осећало се да садашња смакнућа нису у складу са тим правилом. Кловер је замолила Бенџамина да јој прочита Шесту заповед, а кад је Бенџамин, као и обично, одбио да се меша у такве ствари, довела је у сушу Мјуријел. Мјуријел јој је прочитала Заповед, која је гласила: “Ниједна животиња не сме убити другу животињу без разлога”. Не зна се како, али последње две речи биле су нестале из сећања животиња. Међутим, сада су виделе да заповед није била прекршена; очигледно је постојао јак разлог за убијање издајника које су биле у савезу са Сноуболом.

Током те године животиње су радиле још напорније него пређашње. Било је страховито напорно уз редовни посао на Фарми поново градити ветрењачу двапут дебљих зидова и завршити је до утаначеног рока. Понекад се животињама чинило да раде више а не хране се боље него у Џонсово време. Недељом ујутро, стојећи једном ногом на дугом списку, Сквилер би читао листу бројки која је показивала да је производња прехрамбених артикала порасла за 200, 300 или 500 посто, како у којем случају. Животиње нису имале разлога да му не верују, поготову што више нису јасно памтиле каква је ситуација била пре Побуне. Свеједно, било је дана када су осећале да би радије имале мање бројки а више хране.

Сва наређења сада је издавао Сквилер или нека друга свиња. Наполеон би се појавио, није га пратила само свита паса, већ је спреда ступао и црни петлић, који би као нека врста трубача пре него што Наполеон проговори гласно закукуракао: “Ку-кури-куу!”. Чак је и у кући, говорило се, Наполеон оделио своје просторије од осталих. Сам је и јео, једино су два пса стајала поред њега; увек је јео из “Crown Derby” сервиса, који је стајао у стакленој ветрини у салону. Објављено је да ће се сваке године

на Наполеонов рођендан, као и на остале две годишњице, пуцати из пушке.

О Наполеону се више није говорило једноставно као о “Наполеону”. Сви су му се обраћали на свечан начин, као “наш Вођа, друг Наполеон”, а свиње су уживале у измишљању титула — попут Отац свих животиња, Ужас човечанства, Заштитник овчег тора, Пријатељ пачића, и томе слично. У својим говорима Сквилер би са сузама које су му цуриле низ образе говорио о Наполеоновој мудрости, доброти његовог срца, дубокој љубави коју је осећао за све животиње; посебно за несретне животиње које, још у незнању и ропству, живе на другим фармама. Уобичајило се да се Наполеону приписује свако успешно остварење и свака сретна околност. Често се могло чути како једна кокош говори другој: “Под водством нашег Вође, друга Наполеона, снела сам пет јаја у шест дана”; или би две краве, уживајући у води на појилишту, знале узвикнути: “Захваљујући вођству друга Наполеона, како нам прија ова вода!” Опће расположење на Фарми добро је изражено у песми названој “Друг Наполеон”, коју је саставио Минимус, а гласила је:

*Пријатељу нахочади!
Извору блаженства!
О како моја душа говори од чувства
Кад сретнем поглед твој
Смирености и одлучности спој
Попут Сунца на небу
Друже Наполеон!*

*Ти си створитељ
Свега што твоја бића воле,
Пун трбух двапут дневно,
Свежа слама за починак;
Сваки четвероножац, велик или мален,
У стаји својој миран има санак,
Док бдиш над свима
Друже Наполеон!*

*Кад бих имао потомка,
Пре но што би одрастао до крмка,
Још као дојенче
Морао би научити
Веран и искрен теби бити.
Да, прво у животу узвикнуо би он
“Друже Наполеон!”*

Наполеон је био задовољан песмом и наредио је да се напише на зиду велике суше насупрот Седам заповеди. Изнад песме налазио се Наполеонов портрет у профилу, који је белом бојом нацртао Сквилер.

У међувремену, посредством Вајмпера, Наполеон је ступио у замршене преговоре с Фредериком и Пилкингтоном. Дрвена грађа још није била продата. Фредерик је био заинтересованији за куповину, али није понудио одговарајућу цену. Поново су се обновиле гласине да Фредерик и његови људи намеравају напасти Животињску фарму и разорити ветрењачу која је изазивала силну љубомору. за Сноубола се знало да се још увек крије на Пинчфилду. Средином лета животиње је узнемирила вест да су три кокошке признаје да их је Сноубол навео на ковање завере за убиство Наполеона. Одмах су биле смакнуте, а предузете су нове мере опреза за Наполеонову сигурност. Четири пса су му ноћу чувала кревет, по један у сваком углу, а млади крмак по имену Пинкај (Pinkey) добио је задатак да проба свако јело пре њега и тако провери није ли отровано.

Негде у то време објављено је да је Наполеон уговорио да грађу прода господину Пилкингтону; одлучио се и за сталан споразум о размени извесних производа између Животињске фарме и Фоксвуда. Иако су се развијали једино преко Вајмпера, односи између Наполеона и Пилкингтона постали су готово пријатељски. Животиње нису веровале Пилкингтону, јер је био људско биће, али су га у великој мери претпостављале господину Фредерику, којег су се бојале и истовремено га мрзеле. Како је лето одмицало и ветрењача била све ближа завршетку, гласине о претећем издајничком нападу постајале су чешће. Фредерик, говорило се, намерава с двадесет наоружаних

људи напасти Фарму; већ је успео подмитити судије и полицију, па ако се једном домогне докумената Животињске фарме, они неће постављати никаква питања. Штавише, с Пинчфилда су се прочуле страшне приче о Фредериковој окрутности према животињама. Једног старог коња бичевао је док није угинуо, краве је изгладњивао, докрајчио је пса бацивши га у пећ, а увече се забављао приређујући борбе петлова којима је привезао крхотине жилета. Када су чуле што ради с њиховим друговима, животињама је узаврела крв од беса и понекад би бучно тражиле да нападну Пинчфилд, избаце људе и ослободе животиње. Али Сквилер им је саветовао да се окане наглих акција и имају поверења у стратегију друга Наполеона.

Упркос томе расположење против Фредерика расло је и даље. Једне недеље ујутро Наполеон се појави у суши и објасни да никада није помислио да прода грађу Фредерику; сматра испод свог достојанства, рече, да послује с таквим нитковима. Голубовима, које су још увек слали да шире вести о Побуни, било је забрањено да лете на Фоксвуд и наређено им је да пређашње гесло “Смрт Човечанству” преиначе у “Смрт Фредерику”. Крајем лета открише још једну Сноуболову сплетку. Пшеница је била пуна корова и откривено је да је на једној од својих ноћних посета Сноубол помешао семе корова и пшенице. Гусан, који је у тој завери био Сноуболов тајни савезник, признаде Сквилеру своју кривицу и почини самоубиство прогутавши отровне таблете беладоне. Животиње су такође сазнале да Сноубол није никада — како су многе од њих до тад веровале — примио одликовање “Животињски херој првог реда”. Ту легенду је након Битке код стаје за краве проширио сам Сноубол. Не само да није био одликован, већ је био и кажњен због кукавичлука који је испољио. Чувши то неке су животиње опет показале извесну збуњеност, али искусни Сквилер их је уверио да их памћење слабо служи.

Страховитим, исцрпљујућим напором, јер је готово у исто време требало обавити и жетву, у јесен је завршена ветрењача. Још је требало поставити постројење, о куповини којег је преговарао Вајмпер, али зграда је била довршена. Успркос свим потешкоћама и неискуству, примитивном оруђу, слабој срећи и

Сноуболовој издаји, посао је завршен тачно на одређени дан! Изморене али поносне, животиње су обилазиле своје ремек-дело, које им се чинило лепшим од раније грађевине. Уосталом, зидови су били двапут дебљи! Овај пут не би их могло оборити ништа осим експлозива! Кад су помислиле колико су радиле, колика су разочарања превладале и каква ће огромна разлика настати у њиховим животима кад се почну окретати крила ветрењаче и проради динамо, напустио их је умор и почеле су победоносно викати и скакати око ветрењаче. И сам Наполеон, праћен псима и петлићем, дошао је да прегледа завршен посао; честитао је животињама на њиховом остварењу и објавио да ће ветрењача носити име Наполеонова ветрењача.

Два дана касније све су животиње позване у сушу на изванредан састанак. Остале су без речи кад им је Наполеон објавио да је грађу продао Фредерику. Сутра ће доћи Фредерикова кола и одвести материјал. За читаво време привидног пријатељства с Пилкингтоном, Наполеон је у ствари био у тајном договору са Фредериком.

Животиње су прекинуле све односе с Фоксвудом, а Пилкингтону су слале увредљиве поруке. Голубовима је наређено да избегавају Пинчфилд и да гесло “Смрт Фредерику” промене у “Смрт Пилкингтону”. Истовремено, Наполеон је уверио животиње да су приче о претећем нападу на Животињску фарму потпуно неистините, а говоркања о Фредериковој окрутности према животињама у великој мери претерана. Све те гласине веројатно су потицале од Сноубола и његових агената. Сада се испоставило да се Сноубол није скривао на Пинчфилду и да тамо у ствари никада није ни био; живео је врло раскошно, како се причало, у Фоксвуду, и протеклих година био је Пилкингтонов плаћеник.

Свиње су биле одушевљене Наполеоновом лукавошћу. Претварајући се да је у пријатељству с Пилкингтоном, присилио је Фредерика да повиси понуду за 12 фунти. Фредерик је желео платити грађу нечим што се зове чек; то је, чини се, био комадић папира на којем је било исписано обећање за исплату. Али Наполеон је био паметнији од њега. Тражио је исплату у новчаницама од пет фунти, које су морале бити положене пре

него што се грађа одвезе. Фредерик је одмах платио, а та је сума управо достајала да се купи постројење за ветрењачу. У међувремену грађа је била одвезена на брзину. Након тога је сазван још један изванредни састанак у суши да се прегледају Фредерикове новчанице. Блажено се смешећи и носећи оба одликовања, Наполеон се завалио на сламнати лежај на подијуму; новац се налазио поред њега, уредно сложен у порцуланску зделу коју су пронашли у кући. Животиње су полагаано пролазиле поред зделе и свака је гледала до миле воље. Боксер је чак оњушио новчанице, које су под његовим дахом зашустале и залепршале.

Три дана касније настао је страшан метеж. Вајмпер је смртно блед путељком дојурио на бициклу, одбацио бицикл у дворишту и утрчао равно у кућу. Следећег тренутка из Наполеонових одаја зачуо се пригушен бесан урлик. Попут ватре, новост се проширила Фармом. Новчанице су биле кривотворене! Фредерик је грађу добио бадава!

Наполеон је одмах сазвао животиње и страшним гласом осудио Фредерика на смрт. Кад га ухвате, рече, жива ће га скухати. У исти мах упозорио их је да се након овог издајничког дела могу очекивати још горе ствари. Фредерик и његови људи сваког трена могу започети дуго очекивани напад. На прилазима Фарми постављене су страже. Уз то су четири голуба послана у Фоксвуд с пријатељском поруком, која ће, како су се надале, помоћи поновном успостављању добрих односа с Пилкингтоном.

Напад је започео већ следећег јутра. Животиње су доручковале кад су стигли извидачи с вешћу да су Фредерик и његови следбеници већ прошли кроз главна врата с пет засуна. Животиње смело јурнуше напред да их дочекају, али овај пут победа није била тако лака као у Бици код стаје за краве. Напало их је петнаест људи с пет-шест пушака; отворили су ватру чим су се приближили на педесетак метара. Животиње се нису могле супротставити оштрој пушчаној ватри и успркос напорима Наполеона и Боксера да их окупе, убрзо су биле потиснуте. Повукле су се у домаћинске зграде и опрезно провиривале кроз пукотине и рупе. Читав велики пашњак и ветрењача били су у рукама непријатеља. У једном тренутку и

сам Наполеон је изгледао изгубљен. Без речи корачао је горе-доље, грчевито трзајући укрупњеним репом. Замишљено је погледавао према Фоксвуду. Кад би му помогли Пилкингтон и његови људи, још би се могло победити. Тог часа вратила су се четири голуба које је послао дан пре, а један је носио комадић папира од Пилкингтона. На њему су биле исписане следеће речи: “Право вам буди.”

У међувремену су се Фредерик и његови људи зауставили код ветрењаче. Животиње су их посматрале, а онда се зачу узнемирени жагор. Два су човека однекуд извукла железну полуку и тежак ковачки маљ. Намеравали су срушити ветрењачу.

“Немогуће!” викао је Наполеон. “Зидови су пречврсти. Не могу их срушити ни за недељу дана. Храбро, другови!”

Бенџамин је пажљиво проматрао што људи раде. Она двојица, бушили су маљем и полугом рупу при дну ветрењаче. Готово као да га све то забавља, Бенџамин је полагано климнуо својом дугом њушком.

“То сам и мислио”, рекао је. “Зар не видите што раде? За који тренутак ставиће у рупу експлозив.”

Животиње су престрашено чекале. Нико се није усудио да напусти склониште. Након неколико минута људи су се разбежали на све стране. Онда се зачу заглашујући тресак. Голубови полетеше у ваздух, а све животиње, осим Наполеона бацише се на под и покрише главе. Кад су поново устале изнад места на којем је некад стајала ветрењача виделе су огроман црни облак. Поветарац га је полако растеривао. Ветрењача више није постојала.

Тај приказ повратио је животињама храброст. Страх и очај који су осећале мало пре претворио се у бес због тог одвратног и презира вредног чина. Зачу се гласан осветнички крик; не чекајући наређења, збију се у бојни одред и усмере право на непријатеља. Овог пута нису се обазирале на убојите метке који су их засули попут туче. Била је то дивља, окрутна битка. Људи су плотунима пуцали, а кад су им се животиње приближиле, ударали су их штаповима и окованим чизмама. Једна крава, три овце и две гуске биле су убијене, а готово да није било

животиње која није рањена. Чак је и Наполеону, који је управљао маневрима из позадине, метак откинуо вршак репа. Међутим, ни људи нису прошли без повреда. Боксер је копитима тројици разбио главу, крава је једног убола рогом у трбух; другом су Блубел и Џеси растргали хлаче. А кад се деветоро паса из Наполеонове телесне гарде изненада, дивље лајући, појавило са бока — Наполеон их је послао да странпутицом иза живице заобиђу људе — нападаче је ухватила паника. Приметили су да им прети опкољавање. Фредерик је повикао људима да се повуку из дворишта док је пролаз још слободан и следећег часа непријатељ је кукавички бежао да спаси голи живот. Животиње су их гониле до краја поља и задале им последње ударце док су се провлачили кроз бодљикаву живицу.

Победиле су, али су биле исцрпљене и окрвављене. Полако су шепесале према Фарми. Поглед на мртве другове изваљене у трави неке је дирнуо до суза. У тишини препуној туге застале су код места где је до малочас стајала ветрењача. Да, више је није било; готово и последњи траг њихова рада био је избрисан! Делимично су били разорени чак и темељи. А у поновној градњи више неће бити могуће, као пре, употребити разасуто камење. Овог пута и оно је нестало. Снажна експлозија одбацила га је на стотине метара. Чинило се као да ветрењача никад није постојала.

Док су се приближавали зградама, у сусрет им је поскакујући, вртећи репом и блистајући од задовољства изишао Сквилер, који је за време битке на необјашњив начин нестало. Из правца господарских зграда животиње су зачуле свечан пуцањ из пушке.

“Зашто се пуца?” упита Боксер.

“Да прославимо нашу победу!” завика Сквилер.

“Какву побједу?” рече Боксер. Колена су му крварила, изгубио је поткову, расколио копито, а у задњој нози имао је десетак метака.

“Какву победу, друже? Зар нисмо прогнали непријатеља с нашег земљишта — светог земљишта Животињске фарме?”

“Али они су разорили ветрењачу коју смо градили две године!”
“Па што онда? Саградићемо другу. Саградићемо шест

ветрењача ако нам се прохте. Не схваћаш, друже, значење онога што смо учинили. Непријатељ је био окупирао ову земљу на којој се сада налазимо. Захваљујући вођству друга Наполеона повратили смо сваки њен педаљ.”

“Онда смо освојили оно што смо имали пре”, рече Боксер.

“У томе и јесте наша побједа”, одговори Сквилер.

Животиње се довукоше до дворишта. Боксер је осећао снажне болове од метака у задњој нози. Замишљао је какав га мукотрпан посао чека кад почну поново из темеља градити ветрењачу и већ је сам себе храбрио за тај задатак. Први пут се сетио да му је једанаест година и да његови снажни мишићи можда више нису оно што су били некад.

Али кад су животиње виделе како се вијори зелена застава, поново чуле плотун из пушке — пуцало се свеукупно седам пута — и слушале Наполеонов говор у којем им је честитао на држању, након свега тога учинило им се да су заиста извојевале велику победу. Свечано су сахраниле жртве. Боксер и Кловер вукли су кола која су послужила као одар, а на челу поворке ишао је сам Наполеон. Славиле су пуна два дана. Певало се, брбљало, пуцало, а посебан дар — једна јабука — уручен је свакој животињи; свака птица добила је мерицу жита, а сваки пас три двопека. Објављено је да ће се битка звати Битка код ветрењаче, те да је Наполеон увео ново одликовање “Ред Зелене заставе”, које је доделио себи у општем слављу заборадио се несрећан случај са новчаницама.

Неколико дана касније свиње су у подруму куће пронашле сандук вискија. Кад су се уселиле, нису прегледале подрум. Те ноћи из куће се чуло гласно певање, у којем су, на опште изненађење, били помешани и звуци песме “Животиње Енглеске”. Око пола десет животиње су јасно виделе Наполеона како се појавио на стражњим вратима носећи стари пустени шешир господина Џонса, како је брзо прогаломирао двориштем и нестао у кући. Ујутро се над кућом надвила гробна тишина. Није се појавила ниједна свиња. Било је готово девет сати кад се појавио Сквилер; ходао је полако и клонуло, очи су му биле уморне, реп му је млитаво висио и све је говорило да је озбиљно

болестан. Сазвао је све животиње и рекао да има саопштити страшну вест. Друг Наполеон умире!

Зачуло се тужно нарицање. Испред кућних врата прострли су сламу, и животиње су ходале на прстима. Сузних очију питале су једна другу што ће учинити ако им оде Вођа. Прочуло се да је Сноубол коначно успио Наполеону отровати храну. У једанаест сати појавио се Сквилер да изда друго саопштење. Као последњи чин на овој Земљи друг Наполеон је донио свечани указ: Уживање алкохола треба казнити смрћу.

До вечери, међутим, Наполеону је било нешто боље, а следећег јутра Сквилер је могао рећи да се Вођа опоравља. Увече истог дана Наполеон је већ радио, а следећег јутра сазнало се да је послао Вајмпера у Вилингдон да купи неке књижице о варењу пива и печењу ракије. Тедан дана касније Наполеон је наредио да се преоре мала ливада иза воћњака, коју се прије намеравало сачувати као пашњак за животиње које више неће моћи радити. Речено је да је испаша исцрпљена и да ливаду треба поново засејати, али ускоро се сазнало да Наполеон ту намерава узгајати јечам.

Некако у то време десио се један догађај који је ретко тко могао разумети. Једне ноћи, око дванаест сати, у дворишту се чуо бучан лом па су животиње изјуриле из стаја. Била је месечина. У дну велике суше, код задњег зида где је исписано Седам заповеди, лежале су лестве сломљене на два дела. Поред њих је, ошамућен, пузао Сквилер, а крај њега су били фењер, кист и преврнута лименка са белом бојом. Пси су одмах око Сквилера направили круг и чим се могао осовити на ноге отпратили су га до куће. Ниједна животиња није могла схватити што то значи осим Бенцамина, који је значајна израза махао њушком; изгледао је као да све разуме, али не жели ништа рећи.

Неколико дана касније Мјуријел је поново читала Седам заповеди и приметила да су животиње још једну криво запамтиле. Мислиле су да Пета заповед гласи: “Ниједна животиња не сме пити алкохол!”, али ту су стајале још две речи које су биле заборавиле. У ствари, та Заповед је гласила: “Ниједна животиња не сме пити алкохол преко мере.”

Девето поглавље

Боксер је дуго лечио повређено копито. Дан након завршетка победоносног славља животиње су почеле градити ветрењачу. Боксер није хтео узети ни дан одмора; сматрао је питањем части да остали не примете бол коју је осећао. Навече би насамо пријатељици Кловер признао да га копито јако боли. Кловер му је његовала рану облогом од трава које је претходно сажвакала, и наговорила га, заједно са Бенџамином, да се мање напреже. “Коњска плућа нису вечна”, рекла му је. Али Боксер није слушао. Има, тврдио је, још само једну истинску амбицију — да пре него што напуни године потребне за пензију, види како ветрењача напредује.

У почетку, када су први пут формулисани закони Животињске фарме, било је одлучено да коњи и свиње могу ићи у пензију са дванаест година, краве са четрнаест, пси са девет, овце са седам, а кокошке и гуске са пет. За сада се још ни једна животиња није повукла у пензију, али о томе се расправљало све чешће. С обзиром да је мало поље поред воћњака већ било одвојено за јечам, сада се прочуло да ће угао великог пашњака бити одељен оградом и претворен у испашу за остареле животиње. Речено је да ће за коње пензија износити два и по килограма жита дневно, а зими седам и по килограма сена, ко и шаргарепа или по могућности јабука на јавне празнике. Боксеров дванаести рођендан падао је следеће године.

Међутим, живело се тешко. Зима је била оштра попут пређашње, а хране је било још мање. Поново су, осим псима и свињама, свима смањени оброци. Сувише круто придржавање једнакости у оброцима, обаснио је Сквилер, супротно је принципима анимализма. Без већих потешкоћа растумачио је осталим животињама да не постоји нешташица хране; ма шта се некима причињавало. Тренутачно, то је извесно, нашли су за потребно да оброке прилагоде ситуацији (Сквилер је увек говорио о “прилагођавању” а никада о “смањивању”), али у поређењу са Џонсовим временом напредак је огроман. Брзо читајући бројке, крештавим гласом, подацима им је доказивао да

сада имају више зоби, више сена, више репе него у Џонсово време; да мање раде, да је вода коју пију боља, да живе дуже, да преживљава већи број младунчади, да у њиховим стајама има више сламе и да мање пате од бува. Животиње су веровале свакој речи. Истини за вољу, Џонс и све оно што је представљао, готово им је ишчезло из сећања. Знале су да је садашњи живот мукотрпан и оскудан, да су често гладне, да им је хладно и да раде кад год не спавају. Али, нема сумње да је пре било горе. Биле су срећне што у то верују. Поред тога, некада су биле робови, а сада су слободне; и Сквилер није пропустио истаћи да је то битна разлика.

Сада је требало хранити много више уста. У јесен су се у исто време опрасиле четири крмаче и донеле на свет тридесет и једно младунче. Прасад су била шарена, а с обзиром на то да је Наполеон био једини нераст на Фарми, могло се претпоставити од кога потичу. Објављено је да ће касније, када купе опеке и дрвену грађу, у врту поред куће изградити учионицу. За сада је младе прасиће подучавао сам Наполеон у кухињи. Вежбали су у врту, а учили су их да не треба да се играју с младунчади осталих животиња. Отприлике у то доба прописано је следеће правило понашања: Сретну ли се на стази свиња и нека друга животиња, потоња се мора склонити у страну; такође је одлучено да све свиње, без обзира на положај, недељом смеју на реповима носити зелене врпце.

Та година била је прилично успешна, али је још увек недостајало новаца. Требало је купити опеке, песак и вапно за учионицу, те почети са штедњом ради набавке постројења за ветрењачу. Ту су још били трошкови за петролеј и свеће, шећер за Наполеонову трпезу (другим свињама забранио је шећер тврдећи да од њега дебљају), те за сав уобичајени материјал: алат, ексере, ужад, угаљ, жице, старо железно и двопек за псе. Продали су део сена и део крумпира, а испорука јаја повећана је на шест стотина недељно, па су те године кокошке једва излегле довољно пилића да се одрже у истом броју. Након што су били смањем у децембру, оброци су поново у фебруару умањени, а у стајама је забрањена употреба светилки да би се уштедео петролеј. Међутим, свињама је, по свему судећи, било прилично

добро; оне су заиста добијале на тежини. Једног послеподнева пред крај фебруара двориштем се ширио заносан и богат мирис какав животиње никада пре нису осетиле. Мирис је будио жељу за јелом. Долазио је из мале пиваре која се налазила иза кухиње и коју су престали употребљавати још у Џонсово доба. Неко рече да је то мирис куваног јечма. Животиње су гласно њушкале по зраку и питале се не спрема ли се то за вечеру топла каша. Али топла каша се није појавила, а следеће недеље је објављено да ће од сада сав јечам бити резервисан за свиње. Поље иза воћњака већ је било засејано јечмом. Ускоро се прочуло да свака свиња дневно добија криглу пива, а сам Наполеон два литра које му се сервирају у “Краун Дерби” здели за супу.

Ако је и било тегоба које је требало издржати, утешно је деловала чињеница што је садашњи живот био достојанственији од пређашњег. Било је више песама, више говора, више поворки. Наполеон је наредио да се једном недељно морају одржавати такозване Спонтане манифестације, на којима ће се славити битке и победе Животињске фарме. У одређено време животиње би напустиле посао и у војној формацији ступале Фармом; на челу су биле свиње, иза њих су ишли коњи, затим краве, а на крају перад. Пси су били бочна заштитница поворке, а испред свих ступао је Наполеонов црни петлић. Боксер и Кловер су у тој прилици заједно носили зелени транспарент на којем су били поткова и рог, те натпис “Живео друг Наполеон!”.

Затим су се рецитовале песме написане у Наполеонову част, а Сквилер би у свом говору износио детаље о најновијем повећању производње хране. Повремено, у свечаним тренуцима, пуцало се из пушке. Спонтаним демонстрацијама овце су биле најприврженије, и, ако би неко протествовао да се губи време и стоји на хладноћи (а то би се понекад догодило кад свиње или пси нису били у близини), овце би га одмах ућуткале блејањем “Четири ноге добре, две ноге лоше!” Али, животиње су углавном уживале у тим прославама. Сматрале су утешним што се, након свега, подсећају да су заиста своји сопствени господари и да раде за себе. Тако су, захваљујући песмама, поворци, Сквилеровим бројкама, пуцању пушке, кукурикању

петлића и вијорењу заставе, бар на неко време могле заборавити на празне желуце.

У априлу је Животињска фарма проглашена Републиком, па је требало изабрати председника. Постојао је само један кандидат — Наполеон — који је изабран једногласно. Истог дана је објављено да су откривени нови документи о Сноуболовој сарадњи с Џонсом. Сада се показало да Сноубол није само покушао помоћу ратног лукавства изгубити Битку код стаје за краве, како су то животиње пре мислиле, већ да се отворено борио на Џонсовој страни. Заправо је он био стварни вођа људских снага, он их је повео у битку с покличом “Живело Човечанство”. Ране на Сноуболовим леђима, којих су се неке животиње још сећале, потицале су од Наполеонових зуба.

Средином лета, након вишегодишњег одсуства, на Фарми се изненада поново појавио гавран Мојсије. Уопште се није променио; још увек није радио и причао је о Слаткој Гори на исти начин. Спустио би се на пањ, залепршао црним крилима и сатима причао свакоме ко га је хтео слушати. “Тамо горе, другови”, рекао би свечано, показујући великим кљуном према небу, “тамо горе, управо с друге стране овог тамног облака што га видите — тамо лежи Слатка Гора, срећна земља у којој ћемо се ми, јадне животиње, заувек одмарати од наших напора.” Чак је тврдио да је једном дигавши се у велику висину, био тамо и видео вечна поља детелине, ланену комину и коцке шећера како расту по живицама. Многе животиње су му поверовале. Њихов садашњи живот, размишљале су, тегобан је и оскудан; није ли поштено и праведно да негде другде постоји бољи свет? Било је међутим тешко одгонетнути какав је однос свиња према Мојсију. Све су додуше презриво изјављивале да су његове приче о Слаткој Гори лаж, али су му допустиле да остане на Фарми, да не ради ништа, и чак одобриле да добија чашу пива дневно.

Након што му је зацелило копито, Боксер је радио више него икад. Заиста, те године су све животиње радиле као робови. Уз редовни посао на Фарми и поновну градњу ветрењаче, ту је још била и учионица за младе свиње, коју су почеле градити у марту. Понекад је било тешко издржати дуге часове са недовољно хране, али Боксер никада није устукнуо. Из онога што је говорио

или како је радио није се могло наслутити да више није јак као некада. Једино му се изглед мало променио; длака му више није била сјајна као раније, а велика бедра као да су се смањила. Остали су говорили: “Боксер ће се опоравити у пролеће, кад зазелени”; али дошло је и пролеће, а Боксер се није попунио. Када би на стрмини која је водила на врх каменолома под теретом неке велике стене напео мишиће, чинило се да га на ногама још једино одржава упорност. Видело се да му у тим тренуцима усне изговарају речи “радићу више”, али глас се није чуо. Кловер и Бенџамин поново су га упозорили да припази на здравље, али Боксер се није на то освртао. Приближавао се његов дванаести рођендан. Није се бринуо што ће се догодити; једино је желео скупити довољну залиху камења пре него што оде у мировину.

Касно једне летње вечери на Фарми се изненада почело шушкати да се Боксеру нешто догодило. Отишао је сам да одвуче товар камења до ветрењаче. Одмах се показало да су гласине заиста биле тачне. Неколико минута касније долетела су два голуба са вешћу: “Боксер је пао! Лежи на боку и не може се дићи!”

Животиње су потрчале до брежуљка на којем се налазила ветрењача. Тамо је, између руда од кола, лежао Боксер: врат му се заглавио тако да чак није могао подићи главу. Очи су му биле стакленасте, а бедра сва у зноју. Из уста му је текао танак млаз крви. Кловер клекну поред њега.

“Боксер!”, завика, “како ти је?”

“То су плућа”, рече Боксер слабим гласом. “Није важно. Мислим да ћете моћи завршити ветрењачу без мене. Скупљена је повелика залиха камења. Ионако сам требао радити још само месец дана. Искрено да ти кажем, једва сам чекао мировину. Будући да је и Бенџамин остарио, можда ће му допустити да се повуче заједно са мном и прави ми друштво.”

“Морамо одмах довести помоћ”, каза Кловер. “Нека неко отрчи и каже Сквилеру шта се догодило...”

Животиње одмах потрчаше да обавесте Сквилера о новости. Остали су само Кловер и Бенџамин, који је легао поред Боксера и без речи му својим дугим репом растеривао муве. Отприлике

након четврт сата појавио се Сквилер пун саосећања и разумевања. Рече да је друг Наполеон с најдубљом тугом примио вест о несрећи једног од најоданијих радника на Фарми и да се већ договара о слању Боксера на лечење у болницу у Вилингдону. Чувши то, животиње су осећале малу нелагодност. Осим Моли и Сноубола ниједна друга животиња никада није напустила Фарму и није им била драга помисао да ће се њихов болесни друг наћи у рукама људских створења. Међутим, Сквилер их је лако уверио да ветеринар из Вилингдона може боље излечити Боксера него било ко на Фарми. Након пола сата, када се мало опоравио, Боксер се тешком муком дигао на ноге и одвукао до своје стаје, где су му Кловер и Бенџамин приредили удобан лежај од сламе.

Следећа два дана Боксер је остао у стаји. Свиње су му послале велику боцу лека ружичасте боје који су пронашле у купаоници, а Кловер је пазила да га узима два пута дневно после јела. Увече је легла поред њега и док је Бенџамин растеривао муве, они су разговарали. Боксер је тврдио да му није жао што се то догодило. Ако се добро опорави, моћи ће поживети још три године. Надао се да ће провести мирне дане у углу великог пашњака; било би му то први пут у животу да има слободног времена за учење и развијање духа. Рече да остатак живота намерава посветити учењу преостала двадесет и два слова абеледе.

Међутим, Бенџамин и Кловер могли су бити поред Боксера једино након завршеног посла. Једног дана у подне појавила су се наткривена кола да одвезу Боксера. Све су животиње радиле — плевиле су репу под надзором једне свиње — и остадоше запањене угледавши Бенџамина како галопира од домаћинских зграда и реве из свег гласа. Било је то први пут да је неко видио Бенџамина узбуђена — заиста, први пут се догодило да неко види како Бенџамин галопира. “Брзо, брзо!”, викао је. “Дођите одмах! Одводе Боксера!” Не чекајући да им свиње то допусте, животиње оставише посао и потрчаше према домаћинским зградама. Заиста, у дворишту су стајала велика, затворена кола у која су била упрегнута два коња. Кола су са стране имала некакав натпис, а спреда је у њима седео човек лукавог изгледа

са ниско набијеним шеширом. Боксеров лежај у стаји био је празан.

Животиње су се окупиле око кола. “Збогом, Боксеру!”, викале су у збору, “збогом!”

“Будале! Будале!”, заурла Бенџамин, пропињући се и топћући својим малим копитима по тлу. “Будале! зар не видите шта пише на овим колима?”

Животиње су на тренутак застале, а онда се умириле. Мјуријел поче срицати речи. Али Бенџамин је гурну у страну и усред гробне тишине прочита:

‘Алфред Симонс (Alfred Simmons), касапин. Кланица коња. Произвођач туткала, Вилингдон. Трговац кожом и коштаном брашном.’ Схватате ли шта то значи? Боксера одводе касапину!”

Крик ужаса проломи се из грла свих животиња. Уто човек ошину бичем своје коње и кола кренуше из дворишта лаганим касом; за њима пођоше све животиње, вапијући из свег гласа. Кловер напрегне своје велике удове и почне галопирати. “Боксер!”, викала је, “Боксер! Боксер! Боксер!” Као да је чуо галаму споља, на малом прозорчићу задњег дела кола појави се Боксерова глава с белом пругом.

“Боксер”, викала је Кловер ужаснутим гласом. “Боксер! Изиђи! Изиђи брзо! Одводе те у смрт!”

Све су животиње почеле заклињати: “Изађи, Боксер, изађи!” Али кола су већ јурила и удаљавала се. Није било сигурно је ли Боксер разумео што му је Кловер довикивала. Али, тренутак касније глава му је нестала са прозорчића, а из кола се зачуло снажно ударање копита. Покушавао се пробити напоље. Било је дана када би неколико удараца Боксерових копита разнело оваква кола у иверје. Али авај, снага га је напустила; звук копита постајао је све слабији а онда сасвим несташе. У очајању животиње почеше позивати коње који су вукли кола да стану. “Другови, другови!” запомагале су. “Не одводите свог брата у смрт!” Али глупе бештије, исувише неуке да би схватиле што се догађа, само су стригнуле ушима и убрзале кас. Боксерова глава више се није појавила на прозорчићу. Неко се прекасно сетио да потрчи напред и затвори главна врата са пет засуна.

Следећег трена кола су прошла кроз капију и брзо нестала низ улицу. Боксера више никада нису виделе.

Три дана касније објављено је да је умро у болници у Вилингдону, упркос свој њези која се може пружити једном коњу. Вест је саопштио Сквилер. Присутновао је, рече, последњим Боксеровим часовима.

“Био је то најпотреснији приказ који сам икада видео”, започео је Сквилер, подигавши ногу да обрише сузу. “Био сам уз његово узглавље до последњег часа. На крају, готово преслаб да говори, шапутао ми је на уво да је тужан једино стога што одлази пре него је ветрењача завршена. ‘Напред, другови’, шапутао је. ‘Напред у име Побуне. Живела Животињска фарма! Живео друг Наполеон! Наполеон је увек у праву.’ То су биле његове последње речи, другови.”

Овде се Сквилерово држање одједном променило. за тренутак је заћутао, а пре него што је наставио, својим малим очицама сумњичаво је прострелио све присутне.

Сазнао је, рече, да су поводом Боксеровог одласка фармом кружиле глупе и подмукле гласине. Неке животиње су приметиле да је на колима која су одвезла Боксера био натпис “Кланица коња” и брзоплето закључиле да је послат живодеру. Готово је неверојатно, рече Сквилер, да иједна животиња може бити толико глупа. Сигурно, урлао је згражавајући се, вртећи репом и поскакујући с једне ноге на другу, сигурно познају вољеног Вођу, друга Наполеона у бољем светлу? Објашњење је заиста врло једноставно. Кола су претходно припадала касापину, а онда их је купио ветеринар који још није премазао стари натпис. Тако је дошло до те грешке.

Кад су то чуле, животињама је лакнуло. А кад је Сквилер наставио са живописним описивањем појединости о Боксеровој самртној постељи, задивљујућој пажњи којим је био окружен и скупим лековима које је Наполеон платио не размишљајући о њиховој цени, нестала је и последња трунка сумње, а туга коју су осећале због смрти свог пријатеља била је ублажена мишљу да је барем умро срећан.

На састанку следеће недеље појавио се сам Наполеон и одржао кратак говор у Боксерову част. Није било могуће, рече,

пренети посмртне остатке њиховог оплакиваног пријатеља и сахранити их на Фарми, али он је наредио да се од ловора који је растао у врту направи велики венац и пошаље на Боксеров гроб. За неколико дана свиње су намеравале одржати кармине Боксеру у почаст. Наполеон је завршио говор подсећајући на две омиљене Боксерове изреке: “Радићу више” и “Друг Наполеон је увек у праву” — изреке, рече, које би свака животиња требала усвојити као сопствене.

На дан одређен за кармине из Вилингдона су дошла трговчева кола и свињама је уручен велики дрвен сандук. Фарма се ту ноћ орила од гласног певања, након чега је следило нешто налик на жестоку свађу, а све се завршило гласним разбијањем стакла. У кући се нико није помакао пре поднева следећег дана, а на Фарми се причало да су свиње однекуд набавиле новац и купиле још један сандук вискија.

Десето поглавље

Прошле су године. Годишња доба су долазила и одлазила, а с њима и кратки животи животиња. Дошло је време када се осим Кловер, Бенџамина, гаврана Мојсија и извесног броја свиња више нико није сећао старих дана пре Побуне.

Мјуријел је била мртва; исто тако Блубел, Џеси и Пинчер. Џонс је такођер био мртав — умро је у неком лечилишту за алкохоличаре на другом крају земље. Сноубола су заборавили. И Боксера су заборавили сви осим оних који су га познавали. Кловер је сада била стара крупна кобила укочених зглобова и склона катару очију. Пред две године напунила је доб потребну за мировину, али у ствари ниједна се животиња никада није повукла. Причања о одвајању угла великог пашњака за остареле животиње одавно су престала. Наполеон је био зрео нераст од преко три стотине фунти. Сквилер је био тако дебео да су му се очи једва виделе. Једино је стари Бенџамин изгледао као увек, само му је њушка оседела, а након Боксерове смрти био је 'утљивији и мрзовољнији него икада.

Тада је на Фарми било много више животиња, иако прираст није био толики колики се очекивао пређашњих година. Новим генерацијама животиња Побуна је била само нејасна традиција преношена усменом предајом, а друге, које су биле купљене, пре свог доласка на Фарму никада нису чуле за тако нешто. Уз Кловер на Фарми су била још три коња. То су биле добре и снажне животиње, вредни радници и добри другови, али врло глупи. Ниједан од њих није могао научити абецеду даље од слова Б. Прихватили су све што им је речено о Побуни и принципима анимализма, особито оно што им је говорила Кловер, коју су поштовали готово као деца мајку; али, било је спорно да су ишта од анимализма разумели.

Фарма је сада била напреднија и боље организована; чак је и проширена са два поља купљена од господина Пилкингтона. Ветрењача је била успешно завршена; животиње су купиле вршилицу и косилицу те изградиле разне нове господарске зграде. Вајмпер је купио лаке једнопрежне двоколице. На крају,

довршена ветрењача није била употребљена за производњу електричне енергије, већ су је користили за млевење жита, што је доносило леп новчани добитак. Животиње су напорно радиле на изградњи још једне ветрењаче; када буде завршена, речено је, у њу ће поставити динамо. Али о обиљу о којем је некад Сноубол учио животиње да сањају — о стајама с електричним осветљењем, топлим и хладном водом, те о тродневној радној недељи— више се није говорило. Наполеон је такве идеје прогласио супротним духу анимализма. Најистинскија срећа, говорио је, налази се у напорном раду и умереном животу.

Чинило се као да Фарма постаје све богатија, али то се није могло рећи и за животиње, осим, наравно, за свиње и псе. Можда је то делимично било због великог броја свиња и паса. Не би се могло рећи да они, на свој начин, нису радили. Сквилер је неуморно објашњавао како је бескрајно много посла око надгледања и организирања Фарме. Већина тог посла била је такве природе да га остале животиње, због своје неукости, нису могле разумети. На пример, Сквилер им је говорио да свиње сваки дан потроше много времена око тајанствених ствари званих “фасцикли”, “извештаји”, “записници” и “представке”. То су били велики арци папира које је требало помно исписати, а чим би их испунили бацали су их у пећ. Тај је посао од највеће важности за добробит Фарме, доказивао је Сквилер. Међутим, ни свиње ни пси својим радом нису производили храну, а било их је много и апетит им је увек био изврстан.

Што се тиче осталих животиња за њих је, колико памте, живот одувек био исти. Углавном су биле гладне, спавале су на слами, пиле из појилишта, радиле у пољу: зими су патиле од хладноће, лети од мува. Понекад би старије међу њима напрегле своје мутно сећање и покушале установити да ли је у раним данима Побуне, непосредно након изгона Џонса, било боље или лошије него сада. Нису могле да сете. Није било ничега са чиме би могле упоредити свој садашњи положај: једино су се могле ослонити на Сквилерове бројке које су непобитно доказивале да све иде набоље. Закључиле су да је проблем нерешив; у сваком случају, за размишљање о таквим стварима сада су имале мало времена. Само је Бенџамин тврдио да се сећа сваке

појединости свог дугог живота и да зна да живот никада није био нити уопће може бити много бољи или много гори — глад, патња и разочарање, говорио је, непроменљив су закон живота.

Животиње се, међутим, нису престале надати. Штавише, никада ни за трен нису изгубиле осећај части и повлаштености што припадају Животињској фарми. Још увек су били једина Фарма у целом округу — у читавој Енглеској! — коју су поседовале и надзирале животиње. Томе се никада није престала дивити ниједна од њих, чак ни најмлађе или придошлице купљене са фарми удаљених десетак или двадесетак километара. Када су чуле како пуца пушка, виделе како лепрша зелена застава на јарболу, њихова срца би се надимала од неуништива поноса, а разговор би увек скренуо на старе херојске дане, Џонсово прогонство, писање Седам заповеди и велике битке у којима су поражени двоножни освајачи. Нису заборавиле ниједан од старих снова. Још се веровало у Републику Животиња коју је предвидео стари Мајор, када зеленим пољима Енглеске више неће газити људска нога. Тај дан ће доћи; то може бити ускоро, то можда неће бити за њихова живота, али ће једном ипак доћи. Чак су ту и тамо потајно певушиле мелодију “Животиње Енглеске”. У сваком случају знала ју је свака животиња на Фарми, иако се ниједна не би усудила да је запева наглас. Можда је била истина да им је живот био тежак и да им све наде нису биле испуњене, али оне су биле свесне да нису исто што и остале животиње. Ако су биле гладне, то није било зато што су храниле окрутна људска створења; ако су радиле напорно, радиле су у своју корист. Нико од њих није ходао на две ноге. Нитко никога није звао “Господар”. Све су животиње биле једнаке.

Једног дана, почетком лета, Сквилер је наредио овцама да га следе и одвео их на други крај фарме, на део необрађеног земљишта које је зарасло брезовим младицама. Овце су тамо провеле читав дан, брстећи лишће под Сквилеровим надзором. Увече се он вратио кући, а будући да је било топло, овце су остале. Тамо су се задржале читаву недељу а да их остале животиње нису виделе. Сквилер је с њима проводио већи део

дана. Учио их је, рекао је, нову песму за коју је била потребна усамљеност.

Након што су се овце вратиле, збио се неочекиван догађај: једне угодне вечери када су животиње завршиле посао и враћале се на своје коначиште, двориштем се разлегло ужаснуто рзање коња. Била је то Кловер. Поново је зарзала и све су животиње појуриле у двориште. Угледале су оно што је видела и Кловер.

Једна свиња ходала је на стражњим ногама. Да, то је био Сквилер. Мало неспретно, као да још није сасвим научио одржавати своје отежало тело у том положају, шетао је двориштем ипак савршено одржавајући равнотежу. Тренутак касније на кућним вратима појавио се дуги ред свиња — све су ходале на задњим ногама. Неке су ходале боље, неке лошије, једна или две чак су се несигурно занеле, па је изгледало да ће им затребати штап, али све су успешно направиле круг двориштем. Коначно се зачуло страшно лајање и крештаво кукурикање црног петлића: појавио се и сам Наполеон, величанствено усправан, окружен псима који су скакали око њега, бацао је погледе са једне стране на другу. Предњом ногом држао је бич.

Настаде гробна тишина.

Изненађене, престрашене, приљубљујући се једна уз другу, животиње су гледале дугачки ред свиња, које су, лагано ступајући, кружиле двориштем. Било им је као да се свет окренуо наглавачке. Настао је прави шок и у том тренутку, упркос свему — упркос терору паса, упркос навици која се годинама развијала да никада не приговарају, никада не критикују, без обзира шта се догодило — биле су спремне изустити неку реч протеста. Али управо у том тренутку, као на један знак, све овце почеше заглушујуће блејати:

“Четири ноге добре, две ноге боље! Четири ноге добре, две ноге боље! Четири ноге добре, две ноге боље!”

Блејање је, без престанка, потрајало пет минута. А када су овце престале, могућност протестовања је измакла, јер су свиње умарширале у кућу.

Бенџамин је осетио да му нетко гурка раме њушком. Окренуо се. Била је то Кловер. Њене остареле очи биле су мутније него икада. Не изустивши ни речи, њежно га је повукла за гриву и одвела на крај велике суше, где је било исписано Седам заповеди. Минуту или две стајали су гледајући зид премазан катраном на којем су била исписана бела слова.

“Вид ми слаби”, рекла је напoкoн. “Ни у младости нисам могла прочитати што тамо пише. Али, чини ми се да овај зид изгледа другачије. Бенџамине, да ли су Седам заповеди исте као што су биле некада?”

Бенџамин је пристао да за тренутак прекрши своје правило и прочитао је шта је писало на зиду. Тамо је сада била само једна Заповед. Она је гласила:

СВЕ ЖИВОТИЊЕ СУ ЈЕДНАКЕ
АЛИ НЕКЕ ЖИВОТИЊЕ СУ ЈЕДНАКИЈЕ
ОД ДРУГИХ

После тога више није било чудно што су следећег дана свиње, које су надгледале посао на Фарми, имале бичеве. Није било чудно када су сазнале да су свиње купиле радио, да преговарају о увођењу телефона и да су се претплатиле на Џон Бул (John Bull), Тит-Биц (Tit-Bits) и Дејли Мирор (Daily Mirror). Није им више било чудно када су виделе Наполеона како шеће вртом с лулом у устима — па чак ни када су свиње обукле одећу из ормара господина Џонса, ни када се Наполеон појавио у црном капуту, кратким ловачким хлачама и кожним гамашама, а његова крмача-љубимица у хаљини од блиставе свиле коју је госпођа Џонс обично носила недељом.

Недељу дана касније, једног послеподнева, на Фарму је стигло више двоколица. Делегације са суседних фарми биле су позване да разгледају Фарму. Свиње су им показале читаву Фарму, а делегације су изразиле велико дивљење за све што су виделе, посебно за ветрењачу. Животиње су плевиле репу. Радиле су

марљиво, једва да су подигле главе од посла; нису знале кога да се више плаше — свиња или посетилаца.

То вече из куће се чуо гласан смех и певање. Чувши помешане гласове, животиње је изненада захватила радозналост. Што се то тамо догађа, сада када су се први пут животиње и људи састали на равноправној основи? Почеле су, најтише што су могле, шуњати се према врту уз кућу.

Застале су на улазу, плашећи се помало да крену даље, али Кловер их је повела напред. На врховима прстију дошуњале су се до куће, а животиње које су биле довољно високе завириле су кроз прозор трпезарије. Унутра је за дугим столом седело шест фармера, исто толико угледних свиња, а на почасном месту, на челу стола, седео је сам Наполеон. Свиње су се очито осећале удобно у столицама. Друштво је уживало играјући карте, али је на трен прекинуло игру, да испију здравицу. Велики врч кружио је око стола и пехари су поново напуњени пивом. Нитко није приметио зачуђена лица животиња које су гледале кроз прозор.

Устаде господин Пилкингтон из Фоксвуда, држећи у руци пехар. За који тренутак, рече, замолиће присутно друштво да испије здравицу. Али пре него што то учини, жели рећи неколико речи за које осећа да му је дужност казати их.

Чини му лично задовољство, рече, а уверен је, и осталим присутнима, што осећа да је дугом раздобљу неповерења и неразумевања дошао крај. Чињеница је да некада — ни он, ни било ко из присутног друштва није делио такве осећаје — поштоване власнике Животињске фарме суседи су гледали, он не би рекао с непријатељством, али можда са извесном дозом сумње. Догодили су се немили догађаји, кружиле су непожељне идеје. Сматрало се да је Фарма коју поседују и надзиру свиње ненормална појава која би могла узнемирити суседство. Сувише је фармера сматрало, без правог увида у ствари, да ће на таквој Фарми превладати дух слободе и недисциплине. Они су били узнемирени због могућег утицаја на њихове животиње, или чак на њихове надничаре. Али, све те сумње сада су распршене. Данас су он и његови пријатељи посетили Животињску фарму, својим очима разгледали сваки њен кутак, и што су видели? Не

само најмодерније сувремене методе, већ дисциплину и ред који би морали бити узором свим фармерима. Он је, верује, био у праву када је тврдио да ниже животиње на Животињској фарми раде више а добивају мање хране него било које животиње у округу. Заиста, он и његови колеге посетиоци данас су уочили многе ствари које намеравају одмах увести на својим фармама.

Завршио бих своје примедбе, рекао је, наглашавајући још једном да пријатељство између Животињске фарме и њених суседа постоји и мора постојати. Између свиња и људи није било, нити има потребе да буде било каквог несклада у интересима. Њихове борбе и њихове потешкоће су једнаке. Није ли проблем рада свугде исти? Постало је очигледно да је господин Пилкингтон хтео изрећи неку брижљиво припремљену досетку о друштву, али га је за тренутак исувише обузело задовољство да би је могао казати. Пошто се искашљао, од чега су му подочњаци постали пурпурни, успео је изрећи: “Ако ви имате ваше ниже животиње са којима се борите”, рече, “ми имамо наше ниже класе!” Та бон мот довела је стол до урлања; а господин Пилкингтон је још једном честитао свињама на оскудним оброцима, дугом радном дану и немилосрдности коју је приметио на Животињској фарми.

А сада, рече, замолио бих друштво да устане и провери да ли су чаше пуне. “Господо”, закључи господин Пилкингтон, “господо, наздрављам вам: за напредак Животињске фарме!” Настало је одушевлјено клицање и топтање ногама. Наполеон је био толико радостан да је устао и обишао читав сто да се куцне са господином Пилкингтоном пре него што испије свој пехар. Кад су се повици утишали, Наполеон, који је остао на ногама, саопшти да би и он желео казати неколико речи.

Попут свих Наполеонових говора, и овај је био кратак и језгровит. И он је, рече, срећан што је раздобљу неразумевања дошао крај. Дуго времена чули су се гласови — које су, он има разлога да тако мисли, ширили неки злобни непријатељи — да је у његовим, као и у назорима његових пријатеља, било нечег рушилачког, па чак и револуционарног. Чак се говорило да су покушавали побунити животиње на суседним фармама. Ништа не може бити већа лаж! Њихова једина жеља, сада и у

прошлости, била је да живе у миру и нормалним пословним односима са суседима. Фарма, коју има част да надгледа, додаде, јесте кооперативно предузеће. Менице, које су у његову поседу, заједничко су власништво свиња.

Он не верује, рече, да је преостала и једна од старих сумњи, али у свакидашњим пословима Фарме направљене су недавно неке измене које ће још више учврстити поверење. До сада су животиње на Фарми имале прилично луцкаст обичај да се једна другој обраћају с “друже”. С тим треба прекинути. Постојао је такође врло чудан обичај, чије је порекло непознато, да се сваке недеље обилази лубања једног нераста која се налазила на постољу у врту. И то се мора спречити, а лубања је већ закопана. Посетиоци су можда приметили зелену заставу која се вијорила на јарболу. Ако су је видели, могли су приметити да су са ње уклоњени бела поткова и рог. Од сада ће застава бити само зелена.

На бриљантан и добросуседски говор господина Пилкингтона, рече, он има само једну замерку. Господин Пилкингтон је све време говорио о “Животињској фарми”. Он наравно није могао знати — јер Наполеон сада то први пут објављује — да је име “Животињска фарма” укинута. Од сада ће се фарма звати “Властелинска фарма”, што је, како он верује, њено право и првобитно име.

“Господо”, закључи Наполеон, “наздравимо као и малопре, али на други начин. Напуните чаше до врха. Господо, ево моје здравице: за напредак Властелинске фарме!”

Чуло се срдечно клицање као и малопре, и пехари су испражњени до дна. Док су извана проматрале тај приказ, животињама се учинило да се догађа нешто чудно. Што се то променило у изгледу свиња? Кловерине остареле, мутне очи прелазиле су с једне на другу. Неке од њих имале су пет подочњака, неке четири, а неке три. Али, што је то изгледало као да се преображава и мења? Аплауз се утишао, друштво је узело карте и наставило прекинуту игру, а животиње су се тихо одшуњале назад.

Али, застадоше након двадесетак метара. Из куће се чуло урликање. Потрчале су натраг и поново провириле кроз прозор.

Оштра свађа постајала је све бучнија. Галамило се, лупало по столу, гледало оштро и сумњичаво, одлучно порицало. Свађа је почела у тренутку када су Наполеон и господин Пилкингтон истовремено одиграли пиковог аса.

Дванаест гласова бесно је викало, и сви су били једнаки. Сада је било јасно што се променило у изгледу свиња. Поглед животиња које су стајале напољу клизио је од свиње до човека, од човека до свиње, и поново од свиње до човека; али, већ је било немогуће распознати ко је свиња, а ко човек.

Новембар 1943 - Фебруар 1944 г.

КРАЈ